

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Směry, oblasti a mechanismy rozvojové spolupráce
Evropské unie**

bakalářská práce

Autor práce: Olga Kleen, M.A.
Studijní program: Rehabilitace
Studijní obor: Rehabilitační psychosociální péče o postižené děti, dospělé
a seniory
Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová, PhD.

Datum odevzdání práce: 14. 8. 2013

Abstrakt

Rozvojová spolupráce je jednou z aktivit Evropské unie jako celku i jejích členských států a subjektů fungujících na jejím území. Evropská unie je nejvýznamnějším světovým aktérem a dárcem v této oblasti, a to i přesto, že globální finanční a hospodářská krize tento úkol ztížila a částečně změnila i jeho pojetí a provádění. EU i nadále podporuje činnosti v klíčových oblastech rozvojové spolupráce, jako je zabezpečení vody a potravin, vzdělání, životní prostředí, zdravotnictví či budování důležité infrastruktury. Snaha o vyrovnaní propastných rozdílů mezi chudými a bohatými zeměmi, pomoc při katastrofách, úsilí směřující k vyšší kvalitě života obyvatel zemí rozvojového světa a solidarita s těmi nejhudšími z nejhudších zůstává a měla by zůstat hodnotnou a nezanedbatelnou součástí evropského ducha a kultury.

Tato práce si vytkla za cíl zmapovat formy, jejichž prostřednictvím EU rozvojovou pomoc poskytuje a realizuje svou rozvojovou politiku. Na základě nástinu vývoje, jímž tento typ činnosti prošel, aktuální situace a rozhovorů s odborníky, kteří se na provádění rozvojové spolupráce podílejí, jsem se pokusila definovat současné trendy, kterými se rozvojová spolupráce řídí, a směry, jimiž se bude ubírat v budoucnu. V teoretické části byl sestaven základní přehled institucí a orgánů EU, jejich oblastí činnosti a zájmu. Poskytovaná rozvojová pomoc a spolupráce byla rozčleněna podle geografických oblastí. Jako příklad členského státu EU byla uvedena Česká republika a stručně popsán její státní systém rozvojové spolupráce i začlenění českých neziskových organizací aktivních v této oblasti.

Informace získané studiem podkladů a teoretických prací na téma rozvojové spolupráce byly doplněny nástinem z praxe. Za tímto účelem byly vedeny rozhovory s deseti odborníky na rozvojovou spolupráci z několika členských států EU a evropských státních i nestátních organizací: čtyři komunikační partneři pracují přímo v evropských či jim příbuzných institucích, dva byli členy zastupitelské mise jednotlivých členských států EU a čtyři se nějakým způsobem podíleli či stále podílejí na činnosti nevládních organizací. Nejdůležitějším kritériem výběru do výzkumného

souboru bylo, zda má komunikační partner profesionální zkušenosti s rozvojovou pomocí a spoluprací. Uplatněn byl tedy kvalitativní výzkum ve formě polostrukturovaného rozhovoru. Bylo uskutečněno deset hloubkových rozhovorů, které byly následně vyhodnoceny.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že v Evropě objem státních a především evropských prostředků investovaných do rozvojové spolupráce podstatně převyšuje prostředky poskytované ze soukromých zdrojů a rovněž systémy kontroly v této oblasti jsou v porovnání s ostatními sférami spolehlivější. Mezi nejvýznamnější současné trendy evropského financování patří rozpočtový přístup, který postupně nahrazuje přístup projektový; vzrůstá rovněž význam mikrofinancování. To odpovídá celkovému posunu v myšlení a nazírání rozvojové spolupráce, kdy se z přijímajících zemí postupně stávají partneři, kteří jsou připraveni převzít odpovědnost za dění a situaci ve své zemi, v souladu s Rozvojovými cíli tisíciletí.

Přínos EU spočívá v uváženém poskytování finančních prostředků, pomoci při budování infrastruktury v cílových zemích a zvyšování potenciálu těchto zemí prostřednictvím vzdělávání či technické podpory. Důležitým faktorem je provázanost a vzájemná závislost mnoha odvětví. Oslovení odborníci se shodli na potřebě lepší společné koordinace a následné vyšší účinnosti rozvojových aktivit členských států EU. Důraz je kladen rovněž na hledisko udržitelného rozvoje, zaměstnanosti, snižování chudoby, na hledisko migrace a na ekologický rozměr. Více a více se akcentuje rovnocennost partnerství v rámci spolupráce, při níž nesmí chybět respekt k odlišné kultuře, vzájemná úcta partnerů spolupráce i možný přínos pro všechny zúčastněné.

Demokratické hodnoty, řádná státní správa a instituce či silná občanská společnost jako „západní export“ jsou odbornou veřejností vysoce ceněny; nelze však zapomínat ani na slabiny západního společenského a hospodářského modelu či podceňovat neokolonialistické praktiky.

Studium teorie i praktický výzkum ukázaly, že oblast rozvojové spolupráce je velice dynamická a komplexní. Činnosti, jejichž prostřednictvím je prováděna, společně tvoří mnohočetnou mozaiku, která se neustále vyvíjí a mění. Účelem práce nebylo toto téma obsáhnout vyčerpávajícím způsobem, ale poskytnout nástin problematiky

a vystihnout její základní rysy. Práce může sloužit jako informační materiál pro odbornou veřejnost, ale především pro studenty humanitních oborů, kteří chtějí získat základní orientaci v problematice rozvojové spolupráce EU. Mohla by se stát prostředníkem, který naznačí různé směry a možnosti, zprostředkuje zájemcům vhled do této inspirující oblasti a případně poskytne impuls k dalšímu studiu i praktickému zkoumání.

Klíčová slova

rozvojová spolupráce

rozvojová pomoc

státní sféra

neziskové organizace

občanská společnost

cílové země

typy spolupráce

nástroje spolupráce

financování

dárcovská komunita

Abstract

Development cooperation is one of the activities of the European Union as a whole as well as of its member states and various local entities. The European Union is the most important global player and donor in this field, in spite of the fact that the global financial and economic crisis has made this task more difficult and partially changed its concept and implementation. The EU continues to support activities in key areas of development cooperation, such as ensuring water and food security, education, environment, health care or building vital infrastructure. Endeavours to balance the immense differences between poor and rich countries, disaster relief, efforts to achieve better quality of life for population of developing countries and solidarity with the poorest of the poor remains, and should remain, a valuable and non-negligible part of the European spirit and culture.

The aim of this bachelor thesis is to map the means used by the EU to provide development aid and to implement its development policy. Based upon the previous development of this activity, the current situation and using interviews with experts participating in the implementation of development cooperation, I tried to define contemporary trends followed in the policy and the directions it is likely to take in the future. The theoretical part comprises a basic overview of EU institutions and bodies and their fields of activity and interest. Development cooperation and aid provided were divided according to geographical criteria. The Czech Republic has been presented as an example of an EU member state and the thesis contains a short description of its state system of development cooperation and the integration of Czech non-governmental organisations acting in this area.

The information gained from studying documents and theoretical works on development aid has been supplemented with an outline based upon professional experience. To that end, ten experts in development cooperation and aid were interviewed. They come from several EU member states and have been working both in European governmental and non-governmental organizations: four communication partners (CP) work directly in European or related institutions, two took part in

a diplomatic mission of an individual EU member state and four have participated or are still participating in the operation of NGOs. The most important selection criterion for the research file was the fact that the CP had professional experience with development aid and cooperation. These interviews were accordingly carried out in a half-structured format yielding results amenable to methods of qualitative research.

The results revealed that in Europe, the amount of state and mainly European financial resources invested in development cooperation is significantly higher than contributions from the private sphere. The relevant control systems are also more reliable in comparison with other spheres. One of the most significant trends of European development cooperation financing is a gradual replacement of the project approach by the budgetary approach. Microfinance is also gaining in significance. This corresponds to the overall shift in thinking and perception of development cooperation: recipient countries are developing into partners who are ready to assume responsibility for developments and the situation in their own country, in accordance with the Millennium Development Goals.

The EU's contribution lies in the deliberate provision of financial resources, support for building up infrastructure in target countries and increasing their capacities through education and technical assistance. A crucial aspect is the interconnection and interdependence of various sectors. The experts addressed agreed on the need for better common coordination and, as a consequence, better efficiency of development activities performed by the EU member states. Emphasis is also put on sustainable development, employment, poverty reduction, migration and the ecological dimension. Equality of partnership in cooperation is being increasingly stressed and must include respect for a different culture, mutual respect for cooperation partners and potential benefits for each stakeholder.

The experts highly appreciated the values of democracy, good governance and sound institutions as well as strong civil society as the „western export“; nevertheless, the weaknesses of the western social and economic model and neo-colonialist practices should not be underestimated.

The theoretical study and practical research have shown that the area of development cooperation is very dynamic and complex. Its implementation activities, taken together, build up a manifold mosaic which is constantly developing and changing. The purpose of this bachelor thesis was not to cover the topic in a comprehensive manner but to provide an outline and depict essential features. It may serve as informative material for a specialist public but is mainly intended for students of humanities who wish to acquire a basic orientation in the field of EU development cooperation. This paper may serve as a guideline to indicate various directions and possibilities and to offer an insight into this inspiring field, and perhaps provide an incentive for further studies as well as practical research.

Key words

development cooperation

development assistance, foreign aid

state sphere

non-governmental organisations

civil society

recipient countries

types of cooperation

tools and instruments of cooperation

financing

donor community

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 14.8.2013

.....

Olga Kleen

Poděkování

Velký dík patří v první řadě vedoucí této bakalářské práce Mgr. Haně Francové, Ph.D. za odborné rady, cenné připomínky, nesmírnou trpělivost, konstruktivní přístup a čas, který věnovala konzultacím k této práci. Rovněž bych touto cestou ráda poděkovala všem informačním partnerům za ochotu a milou spolupráci při pořizování rozhovorů.

Obsah

Seznam cizojazyčných názvů a použitých zkratk	13
ÚVOD	15
1 SOUČASNÝ STAV	17
1.1 Počátky evropské pomoci méně rozvinutým zemím	17
1.2 Skupiny příjemců pomoci – geografické rozčlenění	17
1.3 EU v rámci mezinárodních organizací	18
1.3.1 EU v rámci OSN	18
1.3.2 EU v rámci OECD	19
1.3.3 Ekonomické nástroje pomoci	19
1.3.4 Rada Evropy a Rozvojová banka Rady Evropy	20
1.4. Hlavní poskytovatelé pomoci a subjekty rozvojové spolupráce EU	21
1.4.1 Rozvojová pomoc spravovaná Evropskou komisí	21
1.4.1.1 Založení oddělení Europeaid	21
1.4.1.2 Komise a Evropský konsensus o rozvoji	22
1.4.1.3 Spolupráce Komise od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost	22
1.4.1.4 Současná činnost Komise	23
1.4.1.5 Krizová pomoc (ECHO): Úřad ES pro humanitární pomoc	26
1.4.2 Další nástroje a instituce: ERF a EIB	26
1.4.2.1 ERF	26
1.4.2.2 EIB	27
1.4.2.3 Evropský parlament	29
1.4.2.4 Evropská rada a Rada	29
1.5. Vztahy mezi EU a zeměmi AKT	30
1.5.1 Smluvní ujednání mezi EU a skupinou AKT	30
1.5.2 Dohody o hospodářském partnerství mezi EU a státy AKT	31
1.5.3 Konkrétní formy spolupráce	31
1.5.4 Afrika	32
1.5.4.1 Spolupráce na nejvyšší úrovni	32
1.5.4.2 Konkrétní oblasti a příklady praxe	33

1.5.5 Karibik	37
1.5.6 Tichomoří	39
1.6 Vztahy mezi EU a zeměmi Latinské Ameriky	41
1.6.1 Subregionální spolupráce	42
1.6.2 Další příklady programů regionální spolupráce	43
1.7 Vztahy mezi EU a asijskými státy	44
1.7.1 Příklad praxe: půjčky EIB směřované do Asie	45
1.8 Vztahy mezi EU a středomořskými státy, státy bývalého Sovětského svazu a státy východní Evropy	46
1.9. Česká republika a rozvojová spolupráce	48
1.9.1 Počátky po roce 89 a vývoj státního sektoru	48
1.9.2 Nevládání organizace a občanská společnost	49
2 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	52
2.1 Hlavní a dílčí cíle	52
2.2 Výzkumné otázky	52
3 METODIKA	52
3.1 Typ prováděného výzkumu	53
3.2 Výběr komunikačních partnerů	53
3.3 Koncepte rozhovorů	53
4 VÝSLEDKY	56
4.1 Přehled komunikačních partnerů	58
4.2 Financování činnosti	59
4.2.1 Skladba zdrojů financování	59
4.2.2 Kontrola vynaložených prostředků	61
4.2.3 Daňové, celní a další nepřímé nástroje	63
4.2.4 Současné trendy financování	63
4.3 Formy pomoci a spolupráce	65
4.3.1 Spolupráce mezi jednotlivými subjekty	65
4.4 Úloha orgánů a institucí EU	67
4.5 Hlavní zaměření rozvojové spolupráce	69

4.6 Překážky a negativa	71
4.7 Přidaná hodnota, pozitiva	73
5 DISKUSE	75
5.1 Financování	75
5.2 Typy spolupráce	77
5.3 Hlavní zaměření rozvojové spolupráce, její formy a úloha vzdělání	78
5.4 Klady a zápory rozvojových aktivit	79
6 ZÁVĚR	81
LITERATURA	83
PŘÍLOHY	89

Seznam cizojazyčných názvů a použitých zkratek

AAPs (annual action programmes) - roční programy činnosti / akční plány

AASM (Associated African States and Madagascar) - Přidružené africké státy a Madagaskar

ACP (African, Caribbean and Pacific states) - Afrika, Karibik a Tichomoří (AKT)

AfDB (African Development Bank) - Africká rozvojová banka

ADB (Asian Development Bank) - Asijská rozvojová banka

AU (African Union) - Africká unie

CEB (Council of Europe Development Bank) - Rozvojová banka Rady Evropy

CSPs (Country Strategy Papers) - strategické dokumenty pro danou zemi

DC (European Consensus on Development) - Evropský konsensus o rozvoji

DCI (Instrument for Development Cooperation) - Nástroj pro rozvojovou spolupráci

DG DEVE - generální ředitelství pro rozvoj (GŘ DEVE)

DG RELEX - generální ředitelství pro vnější vztahy (GŘ RELEX)

EBRD (European Bank for Reconstruction and Development) - Evropská banka pro rekonstrukci a rozvoj

EEAS European External Action Service - Evropská služba pro vnější činnost (ESVČ)

EC (European Communities) - Evropská společenství (ES)

ECOFAC (programme for the conservation and development of the forestry Ecosystems of Central Africa) - Program zachování a rozvoje pralesního ekosystému střední Afriky

ECOSOCC (AU Economic Social and Cultural Council) - Hospodářský, sociální a kulturní výbor Africké unie

EIDHR (European Instrument for Democracy and Human Rights) - Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva

ENP (European Neighbourhood Policy) - Evropská politika sousedství

ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument) - Evropský nástroj sousedství a partnerství

EPA (Economic Partnership Agreement) - dohoda o hospodářském partnerství

EU (European Union) - Evropská unie

EURONEST (EU-Neighbourhood-East Parliamentary Assembly) - Parlamentní shromáždění Východního partnerství EU

FAO (Food and Agriculture Organisation of the UN) Organizace OSN pro výživu a zemědělství

FLEGT (Forest Law Enforcement, Governance and Trade) - prosazování práva, správa a obchod v oblasti lesnictví

IFS (Instrument for Stability) - Nástroj stability

IMF (International Monetary Fund) - Mezinárodní měnový fond (MMF)

INSC (Instrument for Nuclear Safety Cooperation) - Nástroj pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti

IPA (Instrument for Pre-accession Assistance) - Nástroj pro předvstupní pomoc

Joint Africa-EU Strategy - Společná strategie EU-Afrika

LAC (Latin America and Caribbean) - Latinská Amerika a Karibik

LICs (low income countries) - státy s nízkými příjmy

MDGs (Millennium Development Goals) - Rozvojové cíle tisíciletí

MERCOSUR (Mercado común del Sur) - Společný jihoamerický trh

MF (multiannual financial framework) - víceletý finanční rámec

MICs (middle income countries) - státy se středními příjmy

NIPs (National Indicative Plans) - národní orientační programy

ODA (Official Development Assistance) - oficiální rozvojová pomoc

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

PAP (Pan-African Parliament) - Panafrický parlament

RIPs (Regional Indicative Plans) - regionální orientační programy

RSPs (Regional strategy papers) - strategické dokumenty pro daný region

SADC (Southern African Development Community) - Jihoafrické společenství pro rozvoj

TEU (Treaty on the European Union) - Smlouva o EU (SEU)

TFEU (Treaty on the Functioning of the EU) - Smlouva o fungování EU (SFEU)

WFP (World Food Programme) - Světový potravinový program

Úvod

Rozvojová spolupráce je jednou z aktivit Evropské unie jako celku i jejích členských států a subjektů fungujících na jejím území. Evropská unie (dále také jen „EU“) je nejvýznamnějším světovým aktérem a dárcem v této oblasti – zajišťuje přibližně 60 % celosvětové rozvojové pomoci a spolupráce. Více než polovina za tímto účelem vyčleněných prostředků směřuje do zemí AKT (Afrika, Karibik a Tichomoří). V roce 2000 se Evropská unie společně s mezinárodním společenstvím zavázala k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí, především ke snížení celosvětové chudoby do roku 2015 na polovinu. Překážkou dosahování vytýčeného cíle se stala globální finanční a hospodářská krize. Přesto a rovněž právě proto EU nadále podporuje činnosti v klíčových oblastech rozvojové spolupráce, jako je vzdělání, životní prostředí, zdravotnictví, zabezpečení vody a potravin či důležitá infrastruktura.

Je zřejmé, že světové populace procházejí nezvratitelným vývojem. Obyvatelstvo západní civilizace tvořené státy severní Ameriky a Evropy stárne. Evropa upevněná strukturou EU je sice důležitým ekonomickým a globálním aktérem, za současné situace však přestává být aktérem klíčovým. Významnou úlohu v celosvětovém dění přebírají nové, mladší hospodářské mocnosti. Nadnárodní společnosti mají mnohdy větší moc než politici a vlády, což platí o to v více rozvojových zemích s krátkou demokratickou tradicí. Přesto je snaha o vyrovnání propastných rozdílů mezi chudými a bohatými zeměmi, pomoc při katastrofách, úsilí směřující k vyšší kvalitě života obyvatel rozvojových zemí a solidarita s těmi nejchudšími z nejchudších hodnotnou a nezanedbatelnou součástí evropského ducha a kultury. Jedním z jejích projevů je i dobře prováděná a koncipovaná rozvojová spolupráce.

Tato práce si vytkla za cíl zmapovat formy, jejichž prostřednictvím EU rozvojovou pomoc poskytuje a realizuje svou rozvojovou politiku. Na základě nástinu vývoje, jímž tento typ činnosti EU prošel, aktuální situace a rozhovorů s odborníky, kteří se na provádění rozvojové spolupráce podílejí, jsem se následně pokusila definovat současné trendy, kterými se rozvojová spolupráce řídí, a směry, jimiž se bude ubírat v budoucnu. Dalším úkolem bylo zjistit, které typy rozvojové spolupráce považují zástupci odborné

veřejnosti za nejpřínosnější. Zaměřila jsem se jak na pozitiva, tak negativa i případné obtíže spojené s prováděním rozvojové spolupráce a poskytováním pomoci.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Počátky evropské pomoci méně rozvinutým zemím

Myšlenka pomoci a spolupráce s méně rozvinutými zeměmi se v Evropě zrodila mnohem dříve, než byla rozvojová politika jako taková vůbec definována a zakotvena v závazných evropských právních předpisech. V Římské smlouvě zakládající Evropská společenství z roku 1957 nalezneme zmínku o přidružení Společenství k bývalým koloniálním územím Belgie, Francie, Itálie a Nizozemska. Tento článek byl převzat do konsolidovaného znění Smlouvy o založení Evropského společenství, kde se z něho stal článek 182: „*Účelem přidružení je podporovat hospodářský a sociální rozvoj těchto zemí a území a navazovat úzké hospodářské vztahy mezi nimi a Společenstvím jako celkem*“, přičemž „*má přidružení sloužit především podpoře zájmů a blahobytu obyvatel těchto zemí a území a tomu, aby byly vedeny k hospodářskému, sociálnímu a kulturnímu rozvoji, o něž usilují*“ (24, s.128). Následující články jsou věnovány cílům uvedeného přidružení, mezi něž mimo jiné patří vzájemné obchodní styky, investice do rozvoje těchto zemí a území a oboustranné odstranění cel na dovážené i vyvážené zboží. Tato ustanovení platila nejprve zejména pro bývalá francouzská území v severní Africe, která získala nezávislost v 60. letech 20. století¹ (24). Po vstupu Velké Británie (v roce 1973), Portugalska a Španělska (v roce 1986) do EU automaticky přibyly další zámořské státy z řad bývalých kolonií (38).

1.2 Skupiny příjemců pomoci – geografické rozčlenění

Původně existovalo 18 cílových zemí, sdružených pod názvem Přidružené africké státy a Madagaskar (AASM). Od poloviny 70. let 20. stol. je tato skupina příjemců pomoci známa jako státy AKT2 - Afrika, Tichomoří a Karibik a postupem času se rozšířila na současných 79 členů³.

¹ viz příloha č. 3

² v anglicky psané literatuře státy ACP

³ viz příloha č. 2

Zvláštní skupinu představuje „20 zámořských zemí a území⁴, které mají zvláštní vztahy k Francii, Nizozemí, Spojenému království a k Dánsku. Jsou přidruženy k EU a jejich občané jsou od roku 1996 považováni za občany EU. Nejsou však součástí EU“ (38).

Druhou nejvýznamnější skupinou zemí účastnících se rozvojové spolupráce s EU jsou státy Latinské Ameriky, třetí skupinou některé asijské státy (Indie, Pákistán, Bangladéš), s nimiž EU uzavřela řadu dohod.

Další skupinou jsou středomořské státy, příjemci pomoci EU se staly před svým přistoupením i státy východní Evropy (programy Phare a TACIS), rovněž je třeba zmínit státy bývalého Sovětského svazu.

Další skupinu napříč celosvětovým spektrem tvoří příjemci krizové pomoci⁵. V této práci je nejvíce prostoru věnováno skupině AKT a její podmnožině - africkým zemím, na něž se upírá v rámci rozvojové pomoci a spolupráce největší světová pozornost.

1.3 EU v rámci mezinárodních organizací

1.3.1 EU v rámci OSN

Článek 208 Smlouvy o fungování EU (dále také jen „SFEU“) uvádí: „*Unie a členské státy dodržují závazky a přihlížejí k cílům, které schválily v rámci Organizace spojených národů a ostatních příslušných mezinárodních organizací*“ (25, s.141). Smlouva o EU (dále také jen „SEU“), článek 21 kapitoly upravující vnější činnost Unie dále doplňuje, že je k tomu třeba: „...*dodržování zásad Charty Organizace spojených národů...Unie usiluje o rozvíjení vztahů a budování partnerství se třetími zeměmi a mezinárodními, regionálními nebo světovými organizacemi...Podporuje vícestranná řešení společných problémů, především v rámci Organizace spojených národů*“ (25, s. 28).

Organizace spojených národů (OSN) v roce 2000 přijala Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs), kterými se řídí i současná politika EU. Jedná se o osm cílů v oblasti mezinárodního rozvoje, k jejichž splnění se zavázalo všech 193 členských států OSN

⁴ např. Grónsko, Francouzská Polynésie, Francouzská jižní a antarktická území, Nizozemské Antily, Kajmanské ostrovy, Falklandy, Aruba, Bermudy, Britské panenské ostrovy atd.

⁵ úřad ECHO

(a asi 23 mezinárodních organizací) do roku 2015. Jejich cílem je podpořit rozvoj na základě zlepšení sociálních a hospodářských podmínek nejchudších zemí světa. Jsou formulovány takto:

- Cíl 1: odstranit extrémní chudobu a hlad;
- Cíl 2: zajistit základní vzdělání pro všechny;
- Cíl 3: podporovat rovnost žen a mužů a posilovat postavení žen;
- Cíl 4: snížit dětskou úmrtnost;
- Cíl 5: zlepšit zdraví matek;
- Cíl 6: bojovat proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem;
- Cíl 7: dosáhnout udržitelnosti životního prostředí;
- Cíl 8: rozvinout globální partnerství pro rozvoj (11, s. 10).

1.3.2 EU v rámci OECD⁶

V roce 2002 přijali světoví lídři Monterreyský konsensus o financování rozvoje, jehož cílem je mj. vymýcení chudoby, dosažení udržitelného hospodářského rozvoje a podpora udržitelného rozvoje v rámci spravedlivého systému celosvětové ekonomiky. Dárcovské země se proto zavázaly vyčlenit 0,7 % svého hrubého národního důchodu (HND) na oficiální rozvojovou pomoc (ODA). Tento závazek byl potvrzen v roce 2008 na mezinárodní konferenci o financování rozvoje v Dohá (13).

1.3.3 Ekonomické nástroje pomoci

MMF, WB

„EU spolupracuje s mezinárodními finančními institucemi na dohodě o rozsahu a mechanismech mnohostranného odpuštění dluhů, jež by mělo zaručit dlouhodobé odstranění tohoto břemene rozvojových zemí. Proto také uvítala dohodu států G8 o stoprocentním odpuštění dluhů 18 těžce zadluženým zemím⁷. Odpuštění dluhů se vztahuje na dluhy vůči Mezinárodnímu měnovému fondu (MMF) a Světové bance (WB)“ (38, s. 142).

⁶ Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, založená v roce 1960.

⁷ Benin, Bolívie, Burkina Faso, Etiopie, Ghana, Guyana, Honduras, Madagaskar, Mali, Mauritanie, Mozambik, Nikaragua, Níger, Rwanda, Senegal, Tanzánie, Uganda, Zambie.

Dovozní cla

EU na rozvojové země uplatňuje tzv. Všeobecný systém preferencí. „V tomto systému je pro nejméně rozvinuté země zabudována iniciativa EU v podobě „*Všechno vyjma zbraní*“ umožňující bezcelní dovoz do EU všeho zboží s výjimkou cukru, banánů a rýže“ (35, s. 150).

Podpora obchodu

Unie usiluje o postupné odstraňování obchodních překážek, celní i necelní povahy. Podpora obchodu je zásadní složkou vnější spolupráce EU, především s ohledem na aktuální rozvojový program z Dohy a probíhající vyjednávání dohod o hospodářském partnerství (EPAs) se státy AKT. Základem vyjednávání je snaha obou stran překonat předchozí obchodní vztahy, které byly v první řadě založeny na jednostranných obchodních preferencích pro vývoz zemí AKT, a uzavřít nové obchodní dohody v souladu s pravidly WTO (13).

1.3.4 Rada Evropy a Rozvojová banka Rady Evropy

Ústřední misí této organizace založené bezprostředně v reakci na 2. světovou válku v roce 1949 je podporovat dodržování základních lidských práv a mírového ekonomického i sociálního pokroku. Jejími členy jsou kromě států EU i další evropské země. Jedním z největších přínosů Rady Evropy je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 a Evropská sociální charta z roku 1961 (38). Tyto dokumenty určují mj. hodnotovou orientaci Evropy a na jejich dodržování dohlíží Evropský soud pro lidská práva.

Protože Rada byla založena po druhé světové válce, je v podstatě nejstarší evropskou institucí, i když není přímou součástí struktur EU. Jejími hlavními orgány je Výbor ministrů, v němž jsou zastoupeny vlády jednotlivých zemí, a Parlamentní shromáždění, jehož poslanci jsou vysíláni národními parlamenty. Komisař Rady Evropy pro lidská práva navštěvuje členské státy a sleduje, zda jsou dodržovány stanovené lidskoprávní normy, poté o tom podává zprávu. Na základě této zprávy probíhají jednání v Radě ministrů a Parlamentním shromážděním, jsou vydávány rezoluce

a doporučení, které slouží jako podklady pro další politiku a jednání se státními aktéry. Při zohlednění společných zájmů a hodnot se usiluje o nalezení společných řešení v průběžném dialogu.

Rozvojová banka Rady Evropy (CEB) byla založena v roce 1956, je přiřčena k Radě Evropy a podléhá její nejvyšší pravomoci (41). Při poskytování finančních prostředků podporuje hodnotové zaměření Rady Evropy a je s ním vždy v souladu. Nejprve je třeba, aby některý z členských států navrhl projekt, který bude realizován v členském státě, popř. i ve státě nečlenském. Poté probíhá hodnocení projektu i zúčastněných subjektů a rozhoduje se o tom, jakým způsobem bude financování probíhat, komu budou prostředky Banky poskytnuty a s jakou návratností.

1.4. Hlavní poskytovatelé pomoci a subjekty rozvojové spolupráce EU

1.4.1 Rozvojová pomoc spravovaná Evropskou komisí

Velká část prostředků určených na rozvojovou pomoc a spolupráci je spravována Evropskou komisí (dále také jen „Komise“), a sice prostřednictvím Evropského rozvojového fondu (ERF) a souhrnného rozpočtu.

1.4.1.1 Založení oddělení Europeaid

V roce 2000 tehdejší komisař pro vnější vztahy Chris Patten přišel s myšlenkou nahradit stávající nedostatečně organizovaný systém správy zámořské pomoci, ve kterém docházelo ke značným zpožděním v dodání prostředků, jednotnou službou „EuropeAid“. Útvar EuropeAid zahájil činnost v lednu 2001 a dostal za úkol řídit v cílových zemích celý projektový cyklus při provádění programů pomoci. Plánování zůstalo v rámci Komise rozděleno mezi Generální ředitelství pro rozvoj (GŘ DEVE) pro země AKT a Generální ředitelství pro vnější vztahy (GŘ EXPO) pro ostatní příjemce. Nový přístup se zakládal na vypracování dokumentů definujících strategii spolupráce s jednotlivými zeměmi nebo regiony (CSPs) pro každou zemi v součinnosti s ostatními dárci, včetně členských států EU a vládou dané rozvojové země. Ty se staly základem pro vypracování národních orientačních programů (NIPs), jejichž prostřednictvím se např. v případě zemí AKT přidělují prostředky z ERF. Byly

připraveny zvláštní složky pro dané země⁸, které shrnují všechny úmluvy, dohody a smlouvy dosud uzavřené mezi EU a rozvojovou zemí. Dále byla posílena úloha delegací Komise na místě a zjednodušeny postupy zadávání zakázek. Nejprve v odvětví zdravotnictví byly zavedeny společné plány činnosti (4).

1.4.1.2 Komise a Evropský konsensus o rozvoji

S nástupem nové Komise v roce 2004 a přijetím Rozvojových cílů tisíciletí byl postupně vytvořen nový Evropský konsensus o rozvoji (DC) z roku 2005 doprovázený několika sděleními zaměřenými na efektivitu pomoci, která zůstává důležitým tématem dodnes (4). DC poskytuje společnou vizi a stanovuje společný rámec zásad, hodnot a cílů, kterými se řídí činnosti EU na úrovni jednotlivých členských států i Unie, a to v souladu s MDGs (13). Rozvojovou spolupráci zařadil spolu s dalšími dvěma oblastmi (předpřístupová pomoc kandidátským zemím a evropská politika sousedství) mezi tři hlavní pilíře vnější činnosti EU. V roce 2005 bylo rovněž vydáno Pařížské prohlášení o efektivitě pomoci v rámci OECD, v němž se Komise zavazuje vytvářet plány pro jednotlivé země jakožto společný rámec pro evropské dárcce pomoci při přípravě CSPs. DC naznačil úmysl EU soustředit se více na obecnou rozpočtovou podporu než na jednotlivé projekty. K původním sedmi oblastem činnosti Evropské komise byl přiřazen rozvoj venkova, zemědělství, voda, energetika, sociální soudržnost a zaměstnanost. Hodnotové zaměření na lidská práva, řádnou správu věcí veřejných, rovnost žen a mužů a životní prostředí bylo rozšířeno o práva domorodých obyvatel dětí a osob s HIV/AIDS a boj proti němu (4).

1.4.1.3 Spolupráce Komise od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost

Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost (2007) došlo ke změnám právního rámce i pojetí rozvojové politiky a spolupráce, nicméně je patrná návaznost na zaměření Evropského konsensu o rozvoji. Článek 208 Smlouvy o fungování EU dále také jen „SFEU“) zní: *Politika Unie v oblasti rozvojové spolupráce je prováděna v rámci zásad a cílů vnější činnosti Unie. Politika rozvojové spolupráce Unie a politika, kterou v této*

⁸ tzv. *country factor files*

oblasti vedou členské státy, se navzájem doplňují a posilují. Hlavním cílem politiky Unie v této oblasti je snížení a výhledově i vymýcení chudoby (25, s.141). Prohlubuje tedy tendenci DC a začleňuje rozvojovou spolupráci pod vnější činnost Unie.

1.4.1.4 Současná činnost Komise

V rámci Evropské komise je GŘ pro rozvoj v současné době i nadále odpovědné za země AKT a GŘ pro vnější vztahy za ostatní země. Určují strategii spolupráce a víceleté programy vnější pomoci EU. Jejich společný útvar EuropeAid přitom spolupracuje s jednotlivými státy, mezinárodními a regionálními organizacemi a občanskou společností (12). Společně s partnerskými zeměmi a delegacemi EU na místě Komise navrhuje strategické dokumenty pro danou zemi (CSPs) a daný region (RSPs), které jsou doplněny národními (NIPs) a regionálními orientačními programy (RIPs), které nabízejí podrobnější popis plánované činnosti, přibližný rozpočet a harmonogram provádění. Poté se navrhuje roční programy činnosti (AAP), které upřesňují konkrétní činnosti, které budou v daném roce financovány v dané partnerské zemi.

V roce 2011 přijala Komise dvě důležitá sdělení⁹: první o rozvojové politice EU (Zvýšení dopadu rozvojové politiky EU: Agenda pro změnu) druhé o rozpočtové spolupráci (Budoucí přístup k rozpočtové podpoře EU poskytované třetím zemím), kterými se řídí její současná činnost. Současná rozvojová spolupráce řízená Evropskou komisí se dá rozdělit na 2 hlavní směry definované prostřednictvím geografických a tematických nástrojů, které poskytují právní základ pro geografické a tematické programy (11).

Tematické nástroje jsou 3:

Nástroj stability (IfS), jehož posláním je posílit bezpečnost v partnerských zemích v krizi (krátkodobé působení) a zaručit bezpečnost ve stabilizovaných státech (dlouhodobý prvek).

⁹ COM(2011) 637 a COM(2011)638.

Nástroj pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti (INSC) podporující vysokou úroveň jaderné bezpečnosti ve světě.

Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva (EIDHR), který pomáhá při upevnění demokracie, právního státu a ochrany lidských práv a základních svobod.

Geografické nástroje jsou 4:

Nástroj pro předvstupní pomoc (IPA), který poskytuje pomoc kandidátským zemím na vstup do EU¹⁰ (Makedonie, Turecko a balkánské státy).

Evropský nástroj sousedství a partnerství (ENPI) se týká států sousedících a blízkých území EU, či jinak pro EU významných (např. Egypt, Maroko, Bělorusko, Ukrajina, ale rovněž např. Izrael).

Nástroj pro rozvojovou spolupráci (DCI), který zahrnuje spolupráci s partnerskými zeměmi a regiony – Latinskou Amerikou, Asií, Blízkým Východem a Jižní Afrikou. Rovněž pokrývá některá opatření týkající se 18 zemí AKT a jejich obchodu se Společenstvím v odvětví cukru. Hlavními cíli tohoto nástroje je snížení chudoby, udržitelný hospodářský a sociální rozvoj a postupné zapojování rozvojových zemí do světové ekonomiky.

Evropský rozvojový fond (ERF), kterému bude věnován samostatný prostor v následující kapitole.

Tematické programy spravované Komisí

Pro tuto práci jsou relevantní tematické programy pro země zahrnuté v nástrojích DCI, ENPI a ERF; je jich celkem pět: zabezpečení potravin, investice do lidského kapitálu, migrace a azyl, nestátní subjekty a místní orgány pro rozvoj, životní prostředí a suroviny.

Nestátní subjekty a místní orgány pro rozvoj: Celkový rozpočet na období 2011-2013 má výši 702 milionů eur. Patří sem iniciativy na zvýšení povědomí Evropanů o rozvojové politice a snaha o jejich zapojení, včetně výukových programů ve školách i mimo ně. V cílových zemích se usiluje o posílení úlohy nestátních subjektů, dialogu

¹⁰ Chorvatsko vstoupilo jako nejnovější člen v roce 2013.

mezi státními a nestátními činiteli, podporu obyvatelstva, jež nemá žádný či malý přístup ke zdrojům a k základním službám a je vyloučeno z rozhodovacího politického procesu.

Životní prostředí a suroviny: Celkový rozpočet na období 2011-2013 má výši 517 milionů eur. Usiluje se např. o zachování deštných pralesů a lesů, používání udržitelných a alternativních zdrojů energie.

Migrace a azyl: Celkový rozpočet na období 2011-2013 má výši 197 milionů eur. Cílem je např. lepší řízení migrace za prací, boj proti nelegální migraci a obchodu, ochrana migrujících osob před vykořisťováním a diskriminací, ochrana uprchlíků a poskytování pomoci v postižených oblastech (např. Afrika).

Zabezpečení potravin: Celkový rozpočet na období 2011-2013 má výši 749 milionů eur (z toho 33 mil vyčleněno na nástroj ENPI). Více než čtvrtina dětí mladších pěti let v rozvojových zemích trpí podvýživou, téměř 1 miliarda lidí nemá dostatek potravin. Proto Komise usiluje mj. o zvýšení zemědělské produkce v daných zemích a lepší distribuci potravin.

Investice do lidského kapitálu: Celkový rozpočet na období 2011-2013 má výši 130 milionů eur ročně. Na období 2007 - 2013 byla vyčleněna celková částka 1 miliardy eur, rozdělená takto: 588 mil. na program *Zdraví pro všechny*, 138 mil. na programy v oblasti *vzdělávání* 13, 67 mil. eur na programy podporující *rovnost žen a mužů* a 6, 2 mil. eur na *ostatní* (sociální a lidský rozvoj, zaměstnanost, sociální soudržnost, děti a mládež, kultura) (11).

Tyto programy se věnují výše uvedeným oblastem, jako je např. ochrana lidských práv, snižování chudoby, soběstačnost v produkci potravin, vzdělávání, zdraví. Provádějí se za použití horizontálního přístupu, při zapojení státních, regionálních i místních struktur. Zapojuje se občanská společnost i nevládní organizace. Komise hraje klíčovou úlohu při zprostředkování zapojení nestátních subjektů. Jejím prostřednictvím přispívá EU částkou v rozmezí 800 milionů - 1 miliarda eur ročně na financování nestátních subjektů a organizací občanské společnosti. Používá při tom tematické rozpočtové linie (11).

Na základě Kodexu chování EU pro doplňkovost a dělbu práce v rámci rozvojové politiky usiluje Evropská komise o harmonizaci dárců a poskytovatelů pomoci zlepšováním příslušných mechanismů spolufinancování delegované spolupráce. Spolupracovat může např. jiný členský stát EU či mezinárodní organizace. Zamezí se tak nadměrným nákladům všech zúčastněných (13).

1.4.1.5 Krizová pomoc (ECHO): Úřad EK pro humanitární pomoc

EU jako celek je jedním z nejvýznamnějších světových poskytovatelů humanitární pomoci. Členské státy společně s evropskými institucemi a orgány přispívají v globálním měřítku více než polovinou k poskytované humanitární pomoci postiženým oblastem.

Již více než 20 let stojí ECHO, útvar Komise pro humanitární pomoc, v čele při záchraně lidských životů a zmírňování utrpení způsobeného přírodními i člověkem způsobenými katastrofami, hladomorem atd. Spolupracuje přitom mj. s nevládními organizacemi na místě. Tento útvar byl založen v roce 1992¹¹ jako výraz evropské solidarity s potřebnými na celém světě. Za dobu své existence poslytl 14 miliard eur na humanitární pomoc obětem konfliktů a katastrof ve 140 zemích světa.

V roce 2004 byl úřad ECHO transformován na generální ředitelství pro humanitární pomoc (GŘ ECHO) a v roce 2010 sem byla začleněna i civilní ochrana a krizová pomoc, takže v současné době spadá tento útvar do kompetencí komisařky pro mezinárodní spolupráci, humanitární pomoc a řešení krizí (15).

1.4.2 Další nástroje a instituce: ERF a EIB

1.4.2.1 ERF

Finanční pomoc EU se uskutečňuje ve velké míře v podobě grantů z Evropského rozvojového fondu, který funguje již od roku 1959. Po uzavření Úmluvy z Lomé III a IV se ERF začal více zaměřovat na rozvoj venkova a zemědělství a financování společných programů. Pomocí ERF bylo v Bruselu založeno Středisko pro průmyslový rozvoj (CDI) zaměstnávající jak Evropany, tak státní příslušníky zemí AKT. ERF byl

¹¹ nařízení (ES) č. 1257/96

aktualizován Dohodou z Cotonou a je hlavním nástrojem EU pro spolupráci s 79 partnerskými zeměmi AKT a rovněž 20 zámořskými územími a teritorii, které mají vazby na Dánsko, Francii, Nizozemí a Spojené království a jsou přidruženy k EU. Po revizi dohody z Cotonou v létě 2008 vstoupil v platnost 10. ERF. Není součástí obecného rozpočtu EU, je financován z příspěvků jednotlivých členských států. Má svá vlastní finanční pravidla a dozor nad ním vykonává zvláštní výbor složený ze zástupců členských států EU (13). Z ERF se financují i regionální a místní mikroprojekty, jejichž prostřednictvím vzrůstá i význam malých a středních podniků. ERF vyplácí 3% subvence úrokových sazeb na půjčky EIB zemím AKT. Na období 2008 až 2013 spravuje 10. ERF celkový rozpočet ve výši 22, 7 miliard eur. Z této částky je 22 miliard eur přiděleno zemím AKT, 286 milionů eur zámořským zemím a územím a 430 milionů eur spravuje Komise v rámci plánování a provádění stanovených cílů (13).

1.4.2.2 EIB

Evropská investiční banka je institucí EU, která poskytuje dlouhodobé půjčky. Byla založena v roce 1958 (20). Jejím vlastníkem je 28 členských států Unie. Zaměřuje se na projekty, které odpovídají hlavním politickým cílům EU, na tomto místě máme na mysli příslušné zaměření v oblasti rozvojové pomoci a spolupráce. Od roku 1963 se podílí na financování projektů v zemích AKT. Dále, i zámořské země a území (19) kromě toho, že mají volný přístup na trhy Unie, jsou rovněž způsobilé k půjčkám od EIB (38).

Od roku 1993 se EIB rovněž zabývá projekty v Asii a Latinské Americe. Aktivita EIB směřují dále i do Středomoří, na západní Balkán, k bývalým sovětským republikám a k zemím přistupujícím k EU (18).

Finanční pomoc EU se uskutečňuje rovněž prostřednictvím nízkourokových půjček Evropské investiční banky (EIB), která také financuje nebo spolufinancuje studie proveditelnosti projektů.

Výhodou půjček od EIB jsou dlouhodobé splátky (12, 15 ale i 30 let), příznivé úroky, flexibilita, pokud jde o měnu a úroky, nízké politické riziko a katalyzátor financování z jiných zdrojů, tj. spolupráce při spolufinancování s jinými bankami a dalšími evropskými i místními institucemi (20).

Na projekty mimo EU směřuje asi 10 % půjček EIB. Banka poskytuje finanční prostředky a technickou pomoc pro rozvoj místního soukromého sektoru, infrastruktury, na projekty zmírňující změnu klimatu či na přizpůsobení se této změně (22), ale podporující i přítomnost EU v cílových zemích na základě přímých investic a přenosu technologie i know-how (18). V závislosti na rozpočtu EU byl strop pro celkový mandát EIB na období 2007-2013 stanoven na 29 miliard eur.

Kromě spolupráce s jinými institucemi EU spolupracuje rovněž se Světovou bankou (WB), Asijskou rozvojovou bankou (ADB) atd. (19). Banka dále spolupracuje se sítí osvědčených partnerů ze soukromé sféry, z řad veřejných orgánů a nevládních organizací, s Evropskou bankou pro rekonstrukci a rozvoj (EBRD) a jinými aktéry, např. s francouzskou rozvojovou agenturou Agence Francaise de Developpement, Africkou rozvojovou bankou (AfDB) aj. (22). Soustředí se i na posílení aktivit soukromého sektoru, které přispívají k hospodářskému růstu a snižování chudoby. Banka rovněž podporuje projekty veřejného sektoru klíčové pro rozvoj soukromého sektoru a široké spektrum projektů, výslovně však ne v oblasti zbrojení, ilegálních drog a hazardu. Pro investice jsou často vhodní místní i zahraniční investoři v dané zemi, tj. soukromí podnikatelé a podniky, i na komerční bázi fungující veřejné subjekty, investiční fondy a další finanční zprostředkovatelé (21). Banka jedná s realizátory projektu buďto přímo, a to i pomocí svých regionálních zastoupení, nebo prostřednictvím vládních jednání a zprostředkovatelů, kteří hodnotí riziko a stanovují podmínky půjčky podle kritérií dohodnutých s EIB. EIB většinou financuje maximálně 50 % celkových nákladů. Délka splatnosti je 12 let na průmyslové projekty, 15, výjimečně až 30 let na infrastrukturu a projekty v oblasti energetiky (18). Aby bylo možné získat finance na určitý projekt, musí jeho realizátor poskytnout EIB informace, jejichž prostřednictvím se vyhodnotí, zda je projekt v souladu s rámcovými cíli spolupráce a je ekonomicky, technicky, environmentálně i finančně životaschopný. Poskytne podrobný popis projektu a plán provedení. Pro projekty menšího rozsahu není nutná spolupráce přímo s bankou, ale s jejími zprostředkovatelskými institucemi¹²(21).

¹² Seznam zprostředkovatelů je dostupný na adrese www.eib.org/intermediaries.

1.4.2.3 Evropský parlament

Rozvojová politika a spolupráce spadá v rámci Evropského parlamentu do působnosti Výboru pro rozvoj (DEVE). Tento výbor odpovídá za podporu, provádění a monitorování rozvojové politiky Unie. Účastní se dialogu s rozvojovými zeměmi, s příslušnými mezinárodními organizacemi a účastní se meziparlamentních setkání na toto téma, je důležitý při uzavírání dohod s rozvojovými zeměmi a podporuje pomoc, která je jim poskytována.

Parlament je mj. protřednictvím výboru DEVE zapojen do volebních pozorovatelských misí jakožto součást prosazování hodnot demokracie, řádné správy věcí veřejných i dodržování lidských práv v rozvojových zemích. Výbor pro rozvoj rovněž koordinuje práci meziparlamentních výborů a delegací ad hoc činných v této oblasti. V rámci Parlamentu nejčastěji spolupracuje s Výborem pro zahraniční věci (AFET), Výborem pro mezinárodní obchod (INTA), Výborem pro životní prostředí, veřejné zdraví a bezpečnost potravin (ENVI), Výborem pro práva žen a rovnost pohlaví (FEMM), s Výborem pro dopravu a cestovní ruch (TRAN), s Výborem pro rybolov (PECH) a podvýborem pro lidská práva (DROI).

Evropský parlament sestavil mnoho delegací zaměřených na určitou oblast či území, a to i v rámci rozvojové spolupráce. Patří sem např. delegace pro vztahy s Jihoafrickou republikou, delegace pro vztahy s Panafrickým parlamentem, delegace ve Smíšeném parlamentním shromáždění AKT-EU, delegace v Parlamentním shromáždění Unie pro Středomoří, delegace v Parlamentním shromáždění EU-Latinská Amerika, delegace pro vztahy se zeměmi Andského společenství, delegace pro vztahy se zeměmi Mercosuru, delegace v Parlamentním shromáždění Euronest, delegace pro vztahy se zeměmi jihovýchodní Asie a Sdružením států jihovýchodní Asie, delegace pro vztahy s Afghánistánem, delegace pro vztahy s Indií, delegace pro vztahy s Čínskou lidovou republikou a další (27).

1.4.2.4 Evropská rada a Rada

Rada přijímá společně s Evropským parlamentem legislativní návrhy Komise v oblasti rozvojové pomoci a spolupráce. V návaznosti na vstup Lisabonské smlouvy

v platnost bylo na zasedání Evropské rady v Seville roku 2002 rozhodnuto, že problematika rozvojové pomoci bude projednávána na zasedáních Rady věnovaných všeobecným záležitostem a vnějším vztahům (8).

Lisabonská smlouva (Smlouva o EU) uvádí: „*Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku vykonávají vysoký představitel a členské státy za využití vnitrostátních prostředků a prostředků Unie*“ (25, s. 31). Na sestavování a navrhování této politiky se podílí především Evropská rada a Rada, Komise a Evropský parlament. Nová pozice Vysoké představitelky a místopředsedkyně Komise, kterou je v současné době baronka Ashtonová, je nadřazena nově vytvořené Službě pro vnější činnost EU (EEAS/ESVČ): „*Při výkonu své funkce se vysoký představitel opírá o Evropskou službu pro vnější činnost. Tato služba působí ve spolupráci s diplomatickými službami členských států a skládá se z úředníků příslušných oddělení generálního sekretariátu Rady a Komise, jakož i z vyslaného personálu vnitrostátních diplomatických služeb*“ (25, s. 32). Úkolem ESVČ je z útvarů Rady a delegací Komise vytvořit nové týmy v rozvojových zemích, což se občas setkává s kritikou, a funkčnost takto sestavených poboček je mnohdy i zpochybňována, i když na definitivní hodnocení je ještě příliš brzy a celý systém prochází přeměnou, přičemž se snaží přizpůsobit současné globální situaci.

1.5. Vztahy mezi EU a zeměmi AKT

1.5.1 Smluvní ujednání mezi EU a skupinou AKT

Vztahy mezi EU a zeměmi AKT byly upraveny řadou úmluv a smluvních ujednání. První dvě úmluvy byly podepsány v hlavním městě Kamerunu **Yaoundé** v letech 1963 a 1969. Navazuje na ně úmluva z hlavního města Toga **Lomé I-IV**, jež byla aktualizována a podepsána v letech 1975, 1979, 1984 a 1989. Úmluvou z Lomé II byl zaveden stabilizační fond Stabex, později systém Sysmin. Úmluvu z Lomé nahradila v červnu 2000 **Dohoda z Cotonou**¹³, jež byla po 18ti měsících vyjednávání podepsána v beninském Cotonou a vstoupila v platnost v dubnu 2003 (13). Tato dohoda pokrývá 20leté období do roku 2020 a každých 5 let je podrobena revizi (38).

¹³ Cotonou Agreement

Přínosem úmluv bylo vytvoření právního rámce a založení společných institucí odpovědných za provádění programů rozvoje, tj. Společné parlamentní shromáždění poslanců EP a států AKT, Rada ministrů AKT-EU a Výbor velvyslanců AKT-EU. Pokud jde o zaměření dohod, soustředily se nejprve na 4 hlavní těžiště: přímá finanční pomoc, obchodní koncese v rámci obecného systému preferencí, výhodný export některých produktů zemí AKT do EU bez celních poplatků, pomoc při rozvoji zemědělství a průmyslu. Úmluva z Cotonou se více zaměřuje na zmírnění chudoby a rozsáhlejší politickou, hospodářskou a obchodní spolupráci; prostřednictvím nemalé finanční pomoci z Evropského rozvojového fondu usiluje o podporu vlád států AKT v úsilí o dosažení vyvážené makroekonomické situace, rozšíření soukromého sektoru a zlepšení kvality i rozsahu sociálních služeb. Hlavní cílové oblasti rozvojové politiky Společenství lze v této fázi rozdělit na sedm klíčových oblastí: obchod a rozvoj, regionální integrace, makroekonomická podpora, doprava, rozvoj venkova, zdravotnictví a vzdělávání, budování institucionálních kapacit (4, s.188).

1.5.2 Dohody o hospodářském partnerství mezi EU a státy AKT

V dubnu 2002 přijala Evropská komise vyjednávací strategii pro dohody o hospodářském partnerství (dohody EPA) mezi EU a 76 státy AKT. Výsledná dohoda vstoupila v platnost v roce 2008 a vztahuje se na ni 12leté přechodné období do roku 2020. Tyto dohody jsou vyjednávány více v duchu vzájemnosti a usilují jednak o bezcelní přístup zboží ze zemí AKT na evropské trhy, současně však odstraňují překážky pro evropské zboží a služby na trzích zemí AKT.

1.5.3 Konkrétní formy spolupráce

Do států AKT míří více než polovina prostředků EU vyčleněných na rozvojovou spolupráci. Skupina států AKT byla formálně založena v roce 1975 dohodou z Georgetownu, kterou nejprve podepsalo 46 států Afriky, Karibiku a Tichomoří. Dnes se tato skupina skládá ze 79 zemí¹⁴, z nichž všechny kromě Kuby podepsaly dohodu

¹⁴ viz příloha č. 2.

z Cotonou. Patří sem 48 afrických zemí, včetně celé subsaharské Afriky, 15 zemí Karibiku a 15 zemí Tichomoří.

Aktuálním základem je Dohoda o partnerství AKT - EU, tj. Dohoda z Cotonou. Myšlenkovým základem je Evropský konsensus o rozvoji z roku 2005. Hlavním zdrojem financování je ERF. V období 2008 - 2013 je z celkového rozpočtu ERF ve výši 22, 7 miliard eur vyčleněno 22 miliard na skupinu AKT, 286 milionů eur na zámořské země a území. Dle tematických a geografických nástrojů se na země AKT používá: finanční nástroj pro rozvojovou spolupráci (DCI), Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva (EIDHR) a nástroj stability (IfS).

DCI zahrnuje geografickou spolupráci s Jižní Afrikou i tematické programy pokrývající široké spektrum činnosti; spadají sem i doprovodná opatření pro země AKT, které vyvážejí cukr a banány, aby se lépe přizpůsobily reformám trhu EU (13).

Kromě toho mají jednotlivé členské státy EU vlastní bilaterální dohody s rozvojovými zeměmi a provádějí individuální iniciativy.

Rozvojová spolupráce EU probíhá dvěma hlavními způsoby: na základě projektového přístupu nebo rozpočtové podpory. Projektový přístup podporuje konkrétní iniciativy s jasně stanovenými cíli i rozpočtem a dobou provádění.

Rozpočtová podpora znamená převod finančních prostředků přímo do státního rozpočtu partnerské země na základě stanovených kritérií. Pokud se na tom strany dohodnou, lze přidělit rozpočtovou podporu přímo na určité odvětví, např. zdravotnictví nebo vzdělávání. V rámci 10. ERF (2008-2013) je přibližně 44 % částek přidělených státům AKT poskytováno ve formě rozpočtové podpory (13).

1.5.4 Afrika

1.5.4.1 Spolupráce na nejvyšší úrovni

V historii první setkání mezi představiteli obou kontinentů na nejvyšší úrovni, tj. summit, se konalo v roce 2000 v egyptské Káhiře. Pokračovalo se o sedm let později, v prosinci 2007 v Lisabonu, kde 80 evropských a afrických hlav států rozhodlo o zahájení Společné strategie EU-Afrika. Třetí summit se konal v listopadu 2010 v Tripolisu, a vydal prohlášení, které mj. zdůrazňuje společný zájem na boji proti změně

klimatu, zaručení míru a bezpečnosti a dosažení MDGs. Další summit byl naplánován na rok 2013 v Bruselu, a to v souladu se závazkem, že africko-evropské summity se budou nyní konat každé tři roky, a to střídavě na obou kontinentech.

V mezidobí se průběžně setkávají představitelé klíčových orgánů EU (Rady, Evropského parlamentu i Evropské komise) se zástupci orgánů, jež jsou součástí institucionální architektury Africké unie: Výkonné Rady Africké unie, Panafrickým parlamentem (PAP), Komisí Africké unie, Hospodářským, sociálním a kulturním výborem AU (ECOSOCC) (33).

1.5.4.2 Konkrétní oblasti a příklady praxe

Východiska

Spolupráce probíhá na pozadí plnění MDGs, především se zaměřením na vymýcení chudoby a hladu, avšak navzdory pozitivnímu globálnímu vývoji v některých oblastech se mnohé země ani nepřiblížily naplnění cílů, především státy subsaharské Afriky. Činnosti rozvojové spolupráce jsou decentralizovány, což znamená, že plánování i provádění závisí z velké části na spolupráci delegací EU s místními orgány (13). Existuje velký potenciál zlepšení regionálních trhů afrických států, kdy je třeba zvýšit vzájemnou výměnu, což přispěje k růstu i vytváření pracovních míst. Pro mnoho afrických zemí je vývoz ovoce, zeleniny a květin hlavním motorem hospodářského růstu. EU je jejich největším vývozním trhem (13).

Příklady praxe

Subsaharská Afrika: Základní investice do infrastruktury

EU je téměř bez výjimky hlavním obchodním partnerem všech zemí subsaharské Afriky, jejichž vývoj a přístup na celosvětové trhy se snaží podpořit (13).

Svěřenecký fond pro infrastrukturu

Tento projekt probíhá od roku 2007. Pro snížení chudoby v Africe i její hospodářský a udržitelný rozvoj je důležitá efektivní infrastruktura, zejména v oblasti dopravy, energetiky, komunikací a vody. Investice potřebné na zlepšení infrastruktury v subsaharské Africe se odhadují v období 2010-2015 na 60 miliard eur ročně. EU

zřídila v roce 2007 svěřenecký fond pro infrastrukturu EU-Afrika, aby se zvýšily evropské i mezinárodní investice do regionální infrastruktury a vnitřní propojenost Afriky. Očekává se, že každé euro z fondů schválených na granty vytvoří asi 14 eur v celkových investicích. Financování může probíhat několika způsoby: prostřednictvím subvencí úrokových sazeb, technické pomoci, přímých grantů a premií. Svěřenecký fond je klíčovým nástrojem strategického partnerství EU-Afrika v oblasti infrastruktury a podléhá řídicímu výboru složenému z Afričanů a Evropanů. Fond sdružuje grantové prostředky od Evropské komise a 12 členských států¹⁵ EU; EIB, evropských rozvojových agentur, bank a finančních institucí.

Africká rozvojová banka se účastní v rámci fondu diskusí o projektové přípravě a hodnocení. Prostředky fondu mohou získat projekty ve čtyřech odvětvích infrastruktury: energetika, doprava, hospodaření s vodou a telekomunikace.

Příklady financovaných projektů:

- hydro-elektrické systémy (např. Felou v západní Africe);
- systémy elektrického propojení (např. Benin-Togo; Namibie- Zambie, východoafrický podmořský kabelový systém, který propojuje země jižní a východní Afriky s mezinárodní komunikační sítí);
- silnice, železnice, letiště a přístavy (např. letiště Jomo Kenyatta International Airport v Keni);
- přípravné studie hydro-electrických systémů v západní, střední a východní Africe (13).

Střední Afrika: zachování a využití tropických deštných pralesů

Regionální program na zachování a rozvoj pralesního ekosystému střední Afriky (ECOFAC).

Tento projekt probíhal v období 2006-2010 a jeho partnery byly instituce sedmi zúčastněných afrických zemí; EU investovala 38, 2 milionů eur.

Ve Střední Africe se nachází po Amazonii nejrozsáhlejší tropické pralesy. Jejich rozumné využívání může být hybnou silou rozvoje. Bohatství spočívající v jejich biologické rozmanitosti je dosud z velké části neprobádáno. Program ECOFAC

¹⁵ Mj. Spojené království a Finsko

propojuje dva principy: ochranu a rozvoj. Je příkladem evropského úsilí o ochranu, zachování a racionální využití lesních ekosystémů Střední Afriky, jež jsou ohroženy odlesňováním jako důsledek ilegální těžby dřeva. Druhy zde žijící jsou ohroženy obchodem s masem některých volně žijících druhů. Zachování afrických tropických lesů je zásadní pro hospodářský i sociální rozvoj přibližně 65 milionů lidí. Projekt plně zapojuje místní obyvatele. Účastnilo se ho sedm zemí: Kamerun, Středoafriická republika, Rovnicková Guinea, Gabon, Republika Svatý Tomáš a Princův ostrov, Republika Kongo a Demokratická republika Kongo. Tropické deštné pralesy se rozprostírají na 1 620 000 km² jejich území. Z velké části díky projektu ECOFAC je nyní území o rozloze celkem 180 000 km² spravováno jako chráněné oblasti. Byla vytvořena síť středoafriických chráněných území. ECOFAC nabízí místnímu obyvatelstvu alternativy lovu, mezi něž patří i rozvoj ekoturismu jakožto zdroje příjmů i odborná příprava v řemeslech jako je tesařství, výroba cihel, nové zemědělské techniky a nové způsoby využití místních přírodních zdrojů. ECOFAC přispívá k akčnímu plánu prosazování lesního práva, lesní správy a obchodu (FLEGT) tím, že spolupracuje se zeměmi produkujícími dřevo s cílem řešit problematiku odlesňování a omezit ilegální těžbu. Společně s UNESCO a francouzskou vládou rovněž pracuje na projektu zvyšování povědomí místních obyvatel, především dětí a mládeže, pokud jde o ochranu lidoopů ohrožených vyhynutím (13).¹⁶

Jihoafriické společenství pro rozvoj (SADC)

Program podpory investic EU-SADC probíhal v období 2002-2008, EU do něho přispěla prostředky ve výši 18,3 milionů eur. 14 států Jihoafriického společenství pro rozvoj potřebuje investice, aby mohly rozšířit a zmodernizovat výrobní odvětví. Posílení jejich hospodářského rozvoje a s tím související snížení chudoby si žádá podstatně vyšších investic jak z regionu, tak z vnějšku. Program EU-SADC na podporu investic byl navržen pro tyto účely. V roce jeho ukončení při zapojení Asociace obchodních a průmyslových komor států SADC (ASCCI) vznikl zaprvé soubor nástrojů pro malé a střední podniky, který slouží zároveň jako návod, který krok za krokem

¹⁶ Česká republika se může pochlubit podobným projektem nazvaným „Toulavý autobus“, viz zdroj č. 6.

ukazuje, jak založit a provozovat menší podnik v jihoafrickém regionu. Zadruhé, program přispěl k založení Obchodního a podnikatelského fóra EU-jihní Afrika (BTFES), jehož cílem je podpořit zapojení podniků v rozvoji obchodních vztahů mezi EU a SADC (13).

Etiopie: Lepší zabezpečení potravin prostřednictvím programu produktivní záchranné sítě (PSNP)

Během první fáze programu v letech 2005-2009 přispěla EU částkou ve výši 180,23 milionů eur. Partnery tohoto programu se stala etiopská vláda, Světová banka (WB) Světový potravinový program (WFP), americká rozvojová agentura USAID; kanadská rozvojová agentura CIDA, Irsko, Švédsko, Nizozemsko a Spojené království.

Několik po sobě následujících období sucha i záplav uvrhlo místní obyvatelstvo do nesmírné bídy. Mnozí prodali veškerý majetek, aby přežili, a stali se závislími na dodávkách potravinové pomoci. Proto se etiopská vláda ve spolupráci s rozvojovými partnery rozhodla vytvořit nástroj k řešení průběžné potravinové krize: program produktivní záchranné sítě (PSNP). Záměrem PSNP je reagovat na nedostatek potravin zranitelných skupin obyvatelstva. Využívá investice na podporu hospodářského růstu venkovských oblastí a nápravu škod na životním prostředí. Financováním veřejných staveb vytváří placená pracovní místa, díky nimž mohou obyvatelé opět získat majetek, potraviny a zajistit si živobytí.

Na komunitní úrovni zahrnuje projekty školních budov, zdravotnických zařízení, míst s pitnou vodou a činnosti na zachování půdy. Znevýhodněné osoby, které se nemohou podílet na této práci, dostávají malé částky v hotovosti. Program PSNP vyjde ročně na 220 milionů eur a je financován společenstvím devíti dárců, včetně EU a jejích čtyř členských států. Pokrývá potřeby přibližně 10 % etiopské populace či 7,5 milionů lidí. Prostředky z EU jsou shromažďovány ve svěřeneckém fondu spravovaném Světovou bankou. Používají se na financování tisíců projektů veřejných prací v rámci komunitního rozvoje. Trhy byly podpořeny finančními injekcemi do místní ekonomiky a byla posílena instituční kapacita správy programů PSNP. Za program odpovídá místní vláda a provádění jeho součástí probíhá na místní úrovni.

Na pomoc proti důsledkům sucha a narůstajících cen potravin přispěla EU v období částkou 20,23 milionů eur dodatečně k celkové částce 98 milionů eur vyčleněné na období 2005-2007. Kromě toho přidělila Unie 20 milionů eur z potravinového nástroje. Na období 2008-2013 vyčlenila EU na tento program dalších 100 milionů eur (13).

Jihoafrická republika: přístup ke spravedlnosti a podpora ústavních práv

S JAR uzavřela EU Dohodu o obchodě a spolupráci, která je právním základem spolupráce založené na klíčových politických, sociálních a etických hodnotách. Na rozdíl od ostatních afrických zemí je zde hlavním nástrojem DCI.

Program v oblasti lidských práv trval od roku 2009 do roku 2012 a EU přispěla 25 miliony eur. Partnery se staly kromě veřejnoprávních subjektů i organizace občanské společnosti.

Od přechodu JAR z apartheidu k demokracii místní vláda usiluje o odstranění nerovností a upevnění kultury dodržování lidských práv. Cílem programu byla pomoc při upevnění demokracie a ústavních práv, lepší přístup ke spravedlnosti, především pro zranitelné a vyloučené skupiny obyvatel žijící na okrajích měst a ve venkovských oblastech. Program rovněž usiloval o lepší schopnost organizací občanské společnosti při výkonu aktivit v oblasti obhajování zájmů i lobování a zapojení do dialogu s vládou a dalšími státními institucemi. Konkrétně byla ve spolupráci s místními subjekty založena komunitní poradenská centra v okrajových oblastech, soudy pro rovnoprávnost zasahující proti diskriminaci, došlo ke zefektivnění soudního systému a podpořeny byly programy řešící násilí proti dětem, ženám, osobám s postižením a starším lidem (13).

1.5.5 Karibik

Malé státy Karibiku čelí velkým výzvám, co se týče jejich konkurenceschopnosti v souvislosti s globalizací, ekonomikou založenou na znalostech a technickou revolucí v oblasti informatiky a komunikace. Jsou z velké části závislé na zemědělství, turismu a finančních službách. Jejich budoucí konkurenceschopnost bude záviset na přesunu k odvětví služeb v regionálním i mezinárodním měřítku, přičemž vzdělání obyvatel bude jednou z klíčových oblastí (13).

Příklady praxe

Haiti: vzdělání pro všechny

Program podpory vzdělávání na Haiti II (PARQE II) probíhal od listopadu 2007 do prosince 2011 a EU přispěla částkou ve výši 14 milionů eur. Partnerem bylo haitské Ministerstvo národního vzdělávání a odborné přípravy.

Haiti je nejchudší zemí na západní polokouli s obrovskými rozvojovými problémy, a to i bez přihlédnutí k ničivému zemětřesení v lednu 2010 s jeho dlouhodobými následky. Vzdělání je velkou výzvou; v této zemi je velký nedostatek kvalifikovaných učitelů, i když populace této země z větší části sestává z dětí a mládeže ve školním věku. Proto EU zahájila program PARQE, jehož cílem bylo posílení místních vzdělávacích kapacit ve čtyřech z deseti haitských správních oblastí. Cílem programu bylo zvýšit kvalitu přípravy učitelů, metod výuky a materiálů. PARQE I probíhal v období 2003-2007 a jeho těžištěm byla infrastruktura, přičemž bylo vybudováno 300 místních základních škol a 17 modelových zařízení pro odbornou přípravu učitelů. Cílem PARQE II je zvýšit kvalitu výuky. Zajišťuje přípravu 3 000 učitelů a 400 ředitelů škol a pedagogických poradců. PARQE II byl zahájen distribucí více než 617 000 učebnic na školní rok 2008-2009 a 265 000 učebnic na školní rok 2009-2010. Kromě toho bylo v průběhu školního roku 2009-2010 distribuováno 100 000 školních výbav obsahujících knihy, tužky, gummy, pera, křídly, geometrické pomůcky a školní brašny. Program rovněž řeší problematiku studentů starších než průměr a zaměřuje se na jejich specifické potřeby. Pokračoval i navzdory zemětřesení, protože pokrývá oblasti na sever a východ od Port-au-Prince, vzdálené od epicentra. 1,6 milionů eur z celkového rozpočtu PARQE II ve výši 14 milionů bylo převedeno na pomoc školám a třídám ve čtyřech správních oblastech spadajících do projektu, které čelily přílivu dětí ze zničeného hlavního města. Jedním z cílů PARQE II bylo vytvoření střediska pro odbornou přípravu učitelů v druhém největším městě Cap Haitien a rovněž vytvoření 90 školních tříd, renovace více než 70 škol a vytvoření národní sítě veřejných a soukromých škol, založení správního výboru i sdružení rodičů pro každou školu. PARQE II plánuje také posílit institucionální kapacitu ministerstva školství (13).

1.5.6 Tichomoří

„Vzhledem k tomu, že 50 % obyvatelstva tichomořských ostrovů žije v blízkosti pobřeží, národy v Tichém oceánu patří k těm nejvíce ohroženým, pokud jde o vzestup mořské hladiny nebo extrémní povětrnostní stavy, a tato rizika se promítají do jejich hospodářských příležitostí a obživy (dopad na rybolovné zdroje, turistický ruch). Tyto země mají omezené možnosti ekonomického růstu, potýkají se s překážkami z hlediska strukturální kapacity a jsou velmi zranitelné vůči opakujícím se přírodním pohromám. Změna klimatu může dále vyostřit napětí, které zde vzniká kvůli omezeným zdrojům, jako jsou půda nebo voda, může se projevit v zemědělství a brzdit dosahování Rozvojových cílů tisíciletí.

Z celé EU vyvíjí Evropská komise v oblasti rozvojové spolupráce s Tichomořím největší úsilí: na období 2008-2013 uvolnila pro tyto účely prostředky přesahující 600 milionů eur. Pro stejné období pak také Evropská unie věnuje dalších 70,49 milionu eur tichomořským zámořským zemím a územím v rámci asociace EU-ZZÚ (zámořské země a území). Řešení změny klimatu bylo v posledních několika letech jednou z priorit, přičemž na programy na úrovni státu či regionu bylo přiděleno 90 milionů eur. Programy se soustředí na opatření pro přizpůsobování, na udržitelné hospodaření s přírodními zdroji, na obnovitelné zdroje energie a na připravenost na katastrofy“(7).

Příklady praxe

Solární energie pro vzdálené ostrovy¹⁷

Pod záštitou Fóra tichomořských ostrovů proběhl v období 2006-2009 projekt podpory energetiky ostrovních zemí Pacifiku, na který EU přispěla částkou ve výši 12,39 milionů eur. Partnerem projektu bylo mezinárodní konsorcium, v jehož čele stála společnost IT Power¹⁸ - přední světová poradenská společnost pro obnovitelné zdroje energie. Dále bylo zapojeno Spojené království a francouzské společnosti Transenergie a Ademe.

¹⁷ <http://www.rep5.eu>

¹⁸ <http://www.itpower.co.uk/about-it-power/>

Jelikož jsou izolované a relativně malé, je většina tichomořských států závislá na dovážených fosilních palivech k výrobě energie. Tento způsob může být neefektivní, avšak je zde velký potenciál pro vývoj alternativních zdrojů energie. Tichomořské státy mají mnoho slunečního svitu, avšak není tak snadné přeměnit jej na energii. Pokusilo se o to 5 vzdálených ostrovů v rámci projektu REP-5 financovaného z 9. ERF, byly to: Federativní státy Mikronésie, Nauru, Niue, Palau a Marshallovy ostrovy.

Prostřednictvím programu REP-5 bylo provedeno několik projektů v oblasti energie z obnovitelných zdrojů a energetické účinnosti. Mezi překážky, jež bylo třeba překonat, patřila přeprava solárních panelů a těžkých baterií na ostrovy i jejich instalace na vzdálených ostrovech. Na všech místech bylo třeba proškolit místní obyvatele v základní údržbě instalací. Protože zařízení bylo instalováno na menších útesech v blízkosti Tichého oceánu, muselo být velmi robustní, aby odolalo korozi ve vysoce slaném prostředí. Kromě obnovitelné energie pro napájení sítě poskytuje projekt elektřinu pro domácnosti i veřejné budovy, včetně škol a zdravotnických zařízení. Byla zajištěna instalace měřičů, plynových sporáků a solárních ohřivačů vody. Projekt doprovázela osvětová kampaň propagující šetření energií pro místní komunity, což zintenzívnilo jejich zapojení a pocit odpovědnosti. Projekt byl úspěšný a všech pět států na něj navázalo i v rámci 10. ERF. Přidaly se k nim další dvě země: Kiribati a Tonga (13).

1.6 Vztahy mezi EU a zeměmi Latinské Ameriky

Hlubší vztahy mezi EU a Latinskou Amerikou byly navázány v 60. letech 20. stol. EU je nejvýznamnějším dárce, druhým nejvýznamnějším zahraničním investorem a druhým nejvýznamnějším obchodním partnerem tohoto regionu (12).

Všechny země Latinské Ameriky¹⁹ patří podle hodnocení Světové banky mezi státy se středními příjmy, ale ve většině z nich přetrvávají obrovské rozdíly mezi skupinami obyvatel. Týkají se sdílení zisků, půdy, vzdělání, infrastruktury, přístupu k pitné vodě či ohrožení infekčními chorobami. Proto se zde EU zaměřuje především na sociální soudržnost a regionální integraci, zlepšení správy věcí veřejných, vzdělávání a udržitelný rozvoj či zaměstnanost. Hlavním právním základem je DCI, který přijal Evropský parlament a Rada v prosinci 2006. Jeho ústřední úlohou v souladu s MDGs je vymýcení chudoby. Také se zde uplatňuje nástroj EIDHR. Vztahy jsou realizovány prostřednictvím mnoha kanálů na bi-regionální i sub-regionální úrovni a na úrovni jednotlivých zemí a s nimi uzavíraných dohod o přidružení či strategických partnerství.

Politika spolupráce a priority pro Latinskou Ameriku se průběžně definují na summitech EU-LAC, 5. se konal v Peru 2008, 6. v Madridu 2010 a 7. summit v Santiagu de Chile v lednu 2013 (23).

Na období 2007-2013 bylo vyčleněno přibližně 2,6 miliard eur na rozvojovou spolupráci s latinskoamerickými státy. Byly rozděleny do dvou programových období: 2007-2010 a 2011-2013. Konkrétní cíle a oblasti činnosti EU jsou definovány prostřednictvím CSPs a RSPs; oba tyto typy obsahují RIPs a NIPs pro dané období. Každý takový program je zpracován do Memoranda o porozumění mezi Evropskou komisí a danou zemí a prováděn prostřednictvím ročních akčních plánů (AAP). Na většině projektů se EU finančně podílí z větší než poloviční části.

¹⁹ 18 států.

1.6.1 Subregionální spolupráce

Kromě specifické spolupráce s jednotlivými státy a Latinskou Amerikou jako celkem probíhají programy i na regionální úrovni. Jedná se o tři subregiony: Mercosur, Andské společenství a Střední Amerika. Na období 2013 se počítá s celkovým vynaložením částky 175 milionů eur.

Mercosur (Mercado Común del Sur) zakládá regionální obchodní dohoda mezi Argentinou, Brazílií, Paraguají a Uruguayí z roku 1991. Spolupráce s EU začala v roce 1992 podpisem Interinstitucionální dohody mezi Evropskou komisí a Mercosurem. Regionální strategický plán na období 2007-2013 zahrnuje příspěvek EU ve výši 50 milionů eur a je zaměřen na lepší politickou a hospodářskou integraci tohoto regionu. Mezi nejvýznamnější projekty patří *Mercosur Information Society*²⁰ v oblasti informačních a komunikačních technologií, *Mercosur Mobility Programme in Higher Education*²¹, *Mercosur Audiovisual Programme* zaměřený na kinematografii a audiovizuální sféru, ECONORMAS Mercosur, který má zvýšit kvalitu produktů i příslušné normy a zároveň zajistit ochranu životního prostředí.

Andské společenství v 70. letech 20.stol., kdy byla zahájena spolupráce s EU, tvořila Venezuela, Kolumbie, Ecuador, Peru a Bolívie. Na programy v období 2007-2013 bylo vyčleněno 50 milionů eur. Patří sem např. institucionálně zaměřené projekty FORTICAN a CAN, *Cohesion Social I*²², program soustředěný na hospodářství a obchod s EU INTERCAN a PRADICAN na boj proti nelegálním drogám.

Střední Amerika zahrnuje tyto státy: Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua a Panama. EU vyčlenila na období 2007-2013 přibližnou částku na rozvojovou spolupráci 75 milionů eur. Příklady programů: PAIRCA II na podporu regionální integrace posílením institucí a jejich legitimacy, Regionální program bezpečnosti hranice ve Střední Americe, PRACAMS, jehož cílem je napomoci vytvoření regionálního systému kontroly kvality a zavedení sanitárních a fytosanitárních opatření v souladu s mezinárodními požadavky dle dohod WTO (12).

²⁰ Informační společnost v zemích Mercosur

²¹ Program mobility ve vyšším vzdělávání

²² Sociální soudržnost I

1.6.2 Další příklady programů regionální spolupráce

Alssan – Program EU pro vysokoškolská stipendia, jež jsou poskytována latinsko-americkým studentům ke studiu na evropských vysokých školách, což mj. zvyšuje po návratu jejich šance získat dobré zaměstnání.

Erasmus Mundus II – financuje programy partnerství akademické spolupráce a výměny studentů a akademiků.

ALFA – je dalším programem spolupráce mezi institucemi vyššího vzdělávání EU a Latinské Ameriky. Spolufinancuje projekty zvyšující možnosti jednotlivců i institucí, především univerzit.

AL-INVEST – věnuje se mezinárodním možnostem malých a středních podniků z Latinské Ameriky prostřednictvím sítě organizací podniků z obou kontinentů, která poskytuje obchodní služby a technickou podporu.

@LIS2 –partnerství pro společnost založenou na informacích se snaží zúžit digitální propast mezi Evropou a Lat. Amerikou s cílem prohloubit a rozšířit dialog a aplikace informatiky i propojení mezi vědeckými komunitami a dalšími fóry v obou regionech.

URB-AL je program zaměřený na místní orgány v EU a Lat. Am. a další subjekty činné v městském plánování.

EUROsociAL je založen na výměně zkušeností mezi veřejnou správou EU a Latinské Ameriky, zaměřen na 5 hlavních oblastí: daně, vzdělávání, zdravotnictví, zaměstnanost a soudní správa.

LAIF byl vytvořen pro podporu dodatečných investic do klíčové infrastruktury, především dopravy, energetiky a životního prostředí. Pracuje prostřednictvím nevratných příspěvků na podporu půjček, které partnerským zemím poskytuje EIB a jiné finanční instituce.

COPOLAD se týká spolupráce v protidrogové politice.

EURO-SOLAR je pětiletá iniciativa do roku 2011, jejímž cílem bylo snížit chudobu tím, že odlehlým venkovským společenstvím bez přístupu k elektřině umožnila využívat obnovitelné zdroje. 600 společenství v Bolívii, Ecuadoru, El Salvadoru, Guatemale, Hondurasu, Nicaragui, Paraguay a Peru bylo vybaveno elektrifikačními zařízeními, jež

se skládají z fotovoltaických panelů a malých větrných turbín a mají dodávat elektrickou energii elektrickým spotřebičům (počítače, telefony, tiskárny, skenery, nabíječky, projekory, medicínská chladicí zařízení, přístup k internetu, čističky vody, osvětlení) (12).

1.7 Vztahy mezi EU a asijskými státy

I když největší počet lidí trpících podvýživou se nachází v subsaharské Africe, největší počet lidí čelících nejistotě, pokud jde o dostatek potravin, žije v jižní a jihovýchodní Asii. I státy se středními a vyššími příjmy, v nichž jsou prostředky rozděleny velice nerovnoměrně, mají uprostřed relativního dostatku obyvatel trpící podvýživou. Svět sleduje s úžasem hospodářský růst asijských zemí, z nichž mnohé již figurují mezi státy se středními i vyššími příjmy. Země jako je Čína, Indonésie, Vietnam, Malajsie a Thajsko velmi pokročily při odstraňování chudoby. Čína, nejlidnatější země světa, postupně přebírá ekonomické prvenství Spojených států. Indie, druhá nejlidnatější země s hospodářstvím na třetím místě světa, vykazuje obrovské nerovnosti: asi 43 % dětí trpí podváhou a pětina populace tj. asi 238 milionů lidí trpí podvýživou. Právě jižní a jihovýchodní Asie mají dosud největší počet lidí, kteří žijí v extrémní chudobě a trpí podvýživou. Podle údajů OSN žije 578 milionů lidí trpících hladem v tichomořské Asii, z toho asi 40 % v Číně a Indii (17).

Poptávka po jídle roste s nárůstem asijského obyvatelstva, které podle odhadů v roce 2050 dosáhne více než pěti miliard. Rovněž hrozí omezení z hlediska surovin, zhoršování kvality či ztráta zemědělské půdy a nedostatek pitné vody, což je prohloubeno a urychlováno změnou klimatu. Téměř 90 % drobných zemědělců světa žije v Asii, jež závisí na své vlastní zemědělské produkci (17).

EU proto usiluje v první řadě o přenos zemědělských technologií, které by umožnily zemím, které čelí nejvíce potravinové nejistotě, zajistit přísun potravin pro své obyvatelstvo, zlepšit tržní propojení a používat zemědělské postupy, které jsou z ekologického hlediska trvale udržitelné. Cílovými zeměmi jsou především Afghánistán, Bangladéš, Myanmar, Kambodža, Laos, Nepál a Pákistán a několik států Indie.

Státy BRICS

Tyto země jen z části patří k Asii, přesto tvoří charakteristickou skupinu: Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická republika (BRICS) jsou nejvýznamnějšími ekonomikami na vzestupu a zároveň politickými mocnostmi. Zkratka se používá od roku 2001, kdy byla zavedena bez začlenění Jihoafrické republiky, která byla přizvána v roce 2010. V důsledku svých geografických a demografických dimenzí ovlivňují ekonomiky států BRICS celosvětový rozvoj, především v zemích s nízkými příjmy (LICs). V atmosféře současné finanční krize částečně zmírňují její závažnost a podporují stabilitu obchodu a investic (42).

Klíčové je pro EU v souvislosti s touto skupinou to, že je ambivalentním partnerem. Státy BRICS jsou vnímány zčásti jako rozvojové, zčásti se řadí k poskytovatelům pomoci, z čehož pramení různé typy odpovědnosti. Země BRICS se vyvíjejí v samostatné poskytovatele pomoci a spolupráce a do mezinárodního programu přinášejí vlastní prvky a stanoviska. V červnu 2012 bylo formulováno zaměření tzv. globálního partnerství, což je příležitostí pro mezinárodní společenství zohlednit novou geopolitickou konstelaci (42).

1.7.1 Příklad praxe: půjčky EIB směřované do Asie

EIB začala poskytovat půjčky asijským zemím v roce 1993 v rámci mandátu pro Asii a latinskou Ameriku (ALA) Evropské unie. Stávající mandát (ALA IV) na období 2007-2013 umožňuje EIB poskytnout půjčky až do celkové výše 3,8 miliard eur.

Finanční prostředky EIB jsou používány v dvou hlavních směrech: v oblasti životního prostředí a jeho udržitelnosti, především zmírňování změny klimatu a jejích dopadů (včetně energie z obnovitelných zdrojů a energetické účinnosti); v oblasti podpory přítomnosti EU v Asii na základě přímých investic a přenosu evropských technologií i know-how. Typický projekt mandátu ALA IV převyšuje 40 milionů eur. Vynaložené prostředky pokrývají v Asii mnoho zemí i odvětví, z toho přibližně 41 % představují půjčky Číně, 39 % jihovýchodní Asii a 20 % odchází do Indie a dalších zemí. Hlavními cílovými odvětvími je dopravní infrastruktura, dodávky vody a energie (18).

1.8 Vztahy mezi EU a středomořskými státy, státy bývalého Sovětského svazu a státy východní Evropy

V souvislosti s rozvojovou pomocí a spoluprací tyto státy nestojí v popředí zájmu EU. Spolupráce s nimi probíhá v rámci evropské politiky sousedství (ENP), která se zaměřuje na východní a jižní sousedy EU, přičemž v popředí stojí kulturní dimenze vnější činnosti EU, dodržování a podpora demokracie a lidských práv, spravedlnost a právní stát, základní svobody, přístup k informacím, komunikaci a internetu, posilování občanské společnosti, bezpečnosti, mírové řešení konfliktů, spravedlivé rozdělení příjmů, bohatství a šancí ve společnosti, sociální soudržnost, boj proti korupci a podpora řádné správy věcí veřejných a udržitelného rozvoje (30).

Unie pro Středomoří

Toto uskupení zahrnuje státy Afriky a Blízkého východu v oblasti Střezozemního moře. Vznikla v roce 2008 jako pokračování procesu Euro-Středomořského partnerství (tzv. Barcelonský proces). Byl zřízen mechanismus rotačního předsednictví, jež se skládá z jednoho představitele EU a jednoho zástupce středomořských států. Hlavními oblastmi spolupráce jsou: životní prostředí (především Střezozemní moře), doprava, ochrana civilního obyvatelstva před přírodními katastrofami a katastrofami způsobenými člověkem, alternativní zdroje energie (zejména solární), vzdělání, podpora a rozvoj malého a středního podnikání. Týká se mj. vztahů EU s Egyptem, Izraelem, Jordánskem, Libanonem, Marokem, Autonomními palestinskými územími, Tuniskem, Sýrií, Lybií a Alžírskem (46).

Pro účely financování Unie pro Středomoří se používá Nástroj evropského sousedství a partnerství (ENPI), jenž byl zaveden v roce 2007 a nahradil programy MEDA, TACIS a další. Funguje v rámci existujících bilaterálních dohod uzavřených mezi ES a sousedními zeměmi a zaměřuje se na podporu udržitelného rozvoje a přibližování se k politikám, legislativě a normám EU (46). V roce 2010 se konala zahajující schůze Evropsko-středomořského shromáždění zástupců regionů a měst (ARLEM) (30).

Východní partnerství

Východní partnerství se týká šesti východoevropských zemí. Patří sem státy jižního Kavkazu: Arménie, Ázerbájdžán a Gruzie, a kromě nich Bělorusko, Moldavsko a Ukrajina. S přihlédnutím ke strategickému významu této spolupráce a v souladu s předsednictvím Rady se uskutečnila významná setkání v rámci partnerství: např. vrcholná schůzka Východního partnerství se konala v Praze v roce 2009, ve Varšavě v roce 2011 a příští se má konat v listopadu 2013 ve Vilniusu. V roce 2011 bylo navíc ustaveno parlamentní shromáždění sousedství EU-Východ (EURONEST). Cílem spolupráce je větší politické sblížení a hospodářská integrace mezi EU a partnerskými zeměmi, k čemuž dochází na základě asociačních dohod a dohod o volném obchodu. Pokrok vykazuje i vízová oblast v souvislosti se zjednodušením vízového režimu s EU (47).

1.9 Česká republika a rozvojová spolupráce

Od svého vstupu do EU v roce 2004 se i Česká republika podílí na rozvojové pomoci a politice rozvojové spolupráce Evropské unie. Česká republika stejně jako ostatní členské státy přispívá jednak do obecného rozpočtu Unie, jednak do Evropského rozvojového fondu²³. Kromě státních subjektů činných v této oblasti je významnou součástí evropské rozvojové spolupráce přínos naší občanské společnosti, nejčastěji prostřednictvím nevládních neziskových organizací (37).

1.9.1 Počátky po roce 89 a vývoj státního sektoru

První kroky k vytvoření nového postkomunistického rámce pro rozvojovou spolupráci Česká republika učinila již v roce 1995, kdy vláda schválila Zásady pro poskytování zahraniční pomoci, čímž se ČR „přihlásila k postojům mezinárodního společenství vyjádřeným v rezolucích OSN a zásadách OECD“ (37, s.74). Následovala Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období 2002-2007 z roku 2001 (37) a Zásady zahraniční rozvojové spolupráce z roku 2004 (39). Bylo založeno Rozvojové středisko při Ústavu mezinárodních vztahů v Praze a v roce 2003 Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV (37). V roce 2007 byla zahájena snaha o reformu systému rozvojové spolupráce. V roce 2008 byla ustavena Česká rozvojová agentura a Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci. V roce 2010 vstoupil v platnost Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci a v témže roce vláda schválila Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017, kterým se řídí současná strategie a v jejímž rámci se ČR zavázala dodržovat příslušné zásady OSN, OECD a EU (39). V České republice jsou hlavními partnery neziskových organizací výše zmíněné subjekty aktivní v rozvojové politice; nutná je i spolupráce s Parlamentem ČR a vládou: od roku 1992 pracuje na vládní úrovni Rada pro nestátní neziskové organizace, která se věnuje především politice státních dotací a jejímiž členy jsou i zástupci neziskových organizací (3).

²³ od roku 2008.

1.9.2 Nevládní organizace a občanská společnost

Nejvýznamnější české neziskové organizace, které se zabývají rozvojevou pomocí a spoluprací, jsou sdruženy v platformě FoRS (České fórum pro rozvojevou spolupráci). V současné době sdružuje „17 neziskových nevládních organizací²⁴ pracujících na poli rozvojové spolupráce, rozvojové výchovy a humanitární pomoci“ (3, s.162-163). Tato platforma byla založena na podzim 2002 a zaregistrována jako zájmové sdružení právnických osob. Organizace zde sdružené „se zabývají širokým spektrem aktivit, včetně práce s dobrovolníky, vzdělávání, humanitární pomoci a propagace rozvojové pomoci a spolupráce na veřejnosti. Těžištěm jejich aktivit je zatím především humanitární pomoc, přičemž ale jejich podíl na dlouhodobých projektech rozvojové pomoci rovněž není malý a lze předpokládat, že i nadále poroste“ (3, s.162). Kromě uvedených činností je úkolem FoRS samozřejmě i hájení zájmů svých členů a má rovněž podíl na vytváření standardů pro rozvojové a humanitární projekty. Na začátku roku 2003 se sdružení FoRS stalo členem Evropské konfederace nevládních neziskových organizací pro krizovou pomoc a rozvoj (CONCORD), která zastřešuje 30 platform a sítí jednotlivých členských států, a v jejich rámci více než 1200 evropských neziskových organizací. Kromě členství v CONCORDU spolupracuje FoRS v rámci projektu Trialog podporovaného Evropskou komisí s několika zahraničními neziskovými organizacemi a mimo Evropu potom s Kanadskou agenturou pro mezinárodní rozvoj (CIDA) (3).

Dalším příkladem neziskové organizace navázané na EU, tentokrát ve formě obecně prospěšné společnosti, je „think-tank“ Glopolis (Pražský institut pro globální politiku). Specializuje se mj. na koherenci rozvojových politik, tj. myšlenka rozvoje je podmíněna koordinovaným působením mnoha aktérů a politik, které by měly být sladěny a nedostávat se do vzájemného rozporu a protikladného působení. Glopolis byla založena v roce 2004 a jejím úkolem je především monitorování, výzkum, publikace analýz zvolených politik, formulování doporučení, organizace vzdělávacích seminářů, publikace v médiích včetně internetu, tj. zvyšování povědomí o rozvojové spolupráci

²⁴ viz příloha č. 4.

a působení na formování veřejného mínění, ale i „průběžný dialog s MZV a příslušnými odbory, politiky (včetně poslanců Parlamentu ČR) a pracovníky státní správy“ (39, s. 26).

České neziskové organizace se zapojovaly v devadesátých letech nejprve především do humanitární pomoci (např. konflikty v bývalé Jugoslávii), postupně dochází k soustředění činnosti i na dlouhodobější cíle (37). Mohou získat finanční prostředky ve formě grantu od MZV v rámci priorit zahraniční politiky ČR. Na rok 2013 se v oblasti rozvojové spolupráce jedná o tyto priority:

„a) Rozvojová spolupráce s ohledem na možnosti, zájmy a komparativní výhody ČR.

b) Uplatňování principů lidských práv a demokracie v mezinárodní politice, především v politice EU.

c) Podpora občanské společnosti a právního státu, demokratické opozice a obránců lidských práv“ (44).

Česká republika je malá země, a aby byla její rozvojová spolupráce a pomoc účinná, soustředí se na prioritní země, mezi něž patří Bosna a Hercegovina, Jemen, Mongolsko, Moldavsko, Srbsko, Vietnam a Zambie (43). Toto vymezení se označuje jako teritoriální priority; druhou skupinou jsou priority sektorové, kam patří především snižování chudoby, které má řadu podmnožin a odvětvově diferencovaných podoblastí, např. potravinové zabezpečení a udržitelný rozvoj venkova, podpora rovného přístupu k sociálním službám, rovnost mezi ženami a muži, dobrá správa věcí veřejných (37).

Jsou-li aktivity neziskové organizace v souladu se zaměřením tematických a geografických nástrojů EU, jejími politickými cíli a tedy i Rozvojovými cíli tisíciletí, mají jejich aktéři šanci získat finance na svou činnost z prostředků Unie. Část projektů je financována z prostředků získaných od Evropské komise, konkrétně jejího útvaru EuropeAid (10). Evropská komise jakožto hlavní koordinátor rozvojové spolupráce v jednotlivých cílových zemích rovněž odpovídá za přidělování finančních prostředků v podobě grantů na projekty, které provádějí neziskové organizace. Počínaje rokem 2008 musejí být všichni potenciální příjemci prostředků evidováni v databázi PADOR,

kteřou EuropeAid spravuje²⁵. V databázi jsou uvedeny všechny údaje týkající se relevantních zkušeností, které daná nezisková organizace má, dále musí být řádně registrována v některém z členských států, předložit své stanovy, doklady o finančním hospodaření a další potřebnou dokumentaci. Přidělování prostředků probíhá na základě výzev k předkládání návrhů. Ty se dělí každoročně podle tématických okruhů na základě finančního plánování. Výzvy mohou být vydávány přímo centrálně z Bruselu nebo některou z delegací EU v cílových zemích. Po celou dobu výběrového řízení je zachována transparentnost a rovné zacházení (11).

Společně s cílovou zemí, zastupitelskými úřady ČR v dané zemi a zástupci delegace Komise mají neziskové organizace možnost přispívat k vytváření projektů a plánů pomoci v dané zemi, a to díky svým zkušenostem a „pravidelnému kontaktu s nejpotřebnějšími skupinami obyvatel rozvojového světa“ (3, s.132).

²⁵ Zaregistrovat se lze online na adrese: <http://ec.europa.eu/europeaid/work/onlineservices/pador/>.

2 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Hlavní a dílčí cíle

Hlavním cílem této práce je zmapovat formy pomoci realizované v rámci rozvojové spolupráce ze strany Evropské unie.

Pro účely praktické části byly vedeny rozhovory s deseti odborníky na rozvojovou pomoc a spolupráci z několika členských států EU a evropských státních i nestátních organizací. Tyto rozhovory měly napomoci při naplňování dílčích cílů práce. Jako dílčí cíle byly stanoveny tyto úkoly:

- a) porovnat vybrané aktéry rozvojové spolupráce z hlediska rozsahu pomoci.
- b) zjistit názory odborné veřejnosti na realizaci rozvojové spolupráce.

2.2 Výzkumné otázky

K dosažení těchto cílů byly zvoleny čtyři základní výzkumné otázky:

- Podporuje Evropská unie spíše projekty zaměřené na výukové a informační programy?
- Jak je využíván nástroj finančních dotací a celních či daňových zvýhodnění?
- Jaké jsou postoje odborné veřejnosti k myšlence a praxi rozvojové pomoci?
- Který její typ doporučují jako nejprínosnější?

Uvedené základní otázky byly použity jako východisko ke strukturování rozhovorů a formulování dalších dílčích otázek, jejichž podrobný výčet následuje v části věnované metodice.

3 METODIKA

Informace získané studiem podkladů a teoretických prací na téma rozvojové spolupráce a pomoci pocházející z EU je třeba doplnit nástinem z praxe, který vyplývá z rozhovorů se zástupci odborné veřejnosti a aktéry (v současné době či v nedávné minulosti) činnými v této oblasti.

3.1 Typ prováděného výzkumu

V této souvislosti se jevil jako vhodný kvalitativní výzkum. Použita byla metoda dotazování, jako technika polostrukturovaný rozhovor. Bylo uskutečněno deset kvalitativních rozhovorů, které byly následně vyhodnoceny. Jako formu jsem zvolila rozhovor s otevřenými otázkami, do něhož se občas prolínaly prvky volnějšího dotazování, kdy jsme s komunikačním partnerem přecházeli od tématu k tématu, protože to více odpovídalo způsobu komunikace a vyjadřování dotazovaného.

3.2 Výběr komunikačních partnerů

Při výběru dotazovaných jsem kombinovala techniku účelového vzorkování a sněhové koule. Na základě vlastních kontaktů a doporučení jsem se soustředila na informačně bohaté případy. Vedla jsem rozhovory s deseti komunikačními partnery, z nichž 4 pracují přímo v evropských institucích, 2 byli členy zastupitelské mise jednotlivých členských států EU a 4 se nějakým způsobem podíleli či se stále podílejí na činnosti nevládních organizací sídlících v některém z členských států EU. Víceméně jediným důležitým kritériem výběru bylo, zda má komunikační partner profesionální zkušenosti s rozvojovou pomocí a spoluprací. Protože cílem práce je zmapovat tuto velmi širokou oblast činnosti, záměrně jsem se nebránila různorodé skladbě komunikačních partnerů, i když i ta nakonec vykazovala určitou strukturu (viz dále).

3.3 Koncepce rozhovorů

Všichni komunikační partneři odpovídali na následujících 7 okruhů otázek:

- 1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?*
- 2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?*
- 3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?*
- 4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?*
- 5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?*

6. *Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?*

7. *Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?*

Okruhy otázek lze rozdělit do tří základních skupin: otázky vztahující se ke zkušenostem nebo chování (otázka 1 a 3), otázky vztahující se k názorům (otázka 4, 5, 6 a 7), otázky vztahující se ke znalostem (otázka 2) a jen okrajově byly v průběhu rozhovoru začleněny otázky demografické a kontextové, pokud mi nebyly tyto skutečnosti již známy předem (36).

Po sestavení otázek v češtině jsem vypracovala jejich překlad do angličtiny a němčiny, protože někteří komunikační partneři byli cizinci. Vždy s žádostí o poskytnutí rozhovoru, většinou v podobě e-mailu, jsem koncepci rozhovoru připojila, aby si případní komunikační partneři mohli udělat představu a rozhodnout se, zda chtějí na toto téma hovořit. Přidala jsem časový odhad, tj. max. 1 hodina jejich času. V průběhu rozhovorů jsme tento vytištěný podklad používali i jako podporu pro další směřování rozhovoru.

Většina komunikačních partnerů souhlasila se zachycením rozhovoru na diktafon, jen ve dvou případech by se při nahrávání dotazování necítili dobře, a proto jsem si pouze dělala poznámky a vzápětí vytvořila přepis. U všech rozhovorů jsem tedy buď z paměti nebo pomocí diktafonu a poznámek provedla transkripci v podobě shrnujícího selektivního protokolu (viz příloha 1) a cizojazyčně vedené rozhovory současně s přepisem přeložila do češtiny (5). Všechny rozhovory se uskutečnily v časovém úseku mezi březnem a červnem 2013. Originální záznam je u většiny z nich k dispozici na zvukovém nosiči, v češtině, angličtině či němčině. U ostatních (dva KP) je na přání komunikačního partnera k dispozici pouze písemný záznam.

Rozhovory samotné pro mne byly bez výjimky velmi přínosné, probíhaly v konstruktivní a uvolněné atmosféře důvěry, zájem o zkoumanou problematiku stál v popředí a všichni oslovení s poskytnutím rozhovoru ochotně souhlasili.

Informace získané v průběhu rozhovorů byly utříděny a tam, kde to bylo možné, kódovány, k čemuž jsem jako podpůrný a zpřehledňující prvek použila srovnávací tabulky jako součást jejich vyhodnocení.

4 VÝSLEDKY

Při porovnávání odpovědí na celkem 7 stejných základních okruhů otázek se mi potvrdila převážná část teoretických informací a zároveň prohloubil pohled na tuto problematiku a do popředí vystoupily vzájemné souvislosti, které propojují tyto na první pohled nesourodé subjekty rozvojové spolupráce.

Nejprve uvedu přehled komunikačních partnerů podle jejich činnosti, funkce, geografického zaměření jejich aktivit a časového vymezení, v následném textu pak budu používat označení komunikačního partnera v souladu s tabulkou podle jejich pořadí jako KP 1, KP 2 ... až KP 10.

KP 1 je již více než 20 let auditorem Evropského účetního dvora a od roku 2002 do roku 2010 pracoval v oddělení zaměřeném na rozvojovou pomoc a spolupráci, konkrétně na státy Asie, Latinské Ameriky a částečně i státy AKT.²⁶

KP 2 i KP 3 jsou pracovníci Evropské investiční banky. KP 2 je odborníci na oblast mikrofinancí a mikroúvěrů pro země AKT, KP 3 se věnuje vytváření a správě svěřeneckého fondu pro státy Východního partnerství.

KP 4 je dlouholetým spolupracovníkem Rady Evropy a její Rozvojové banky s výjimečným přehledem v oblasti historického vývoje, hodnotového zaměření i současné činnosti a této „nejstarší evropské instituce.“

KP 5 i KP 6 pracovali v 90. letech 20. stol. na zastupitelstvích členských států EU v Africe. KP 5 zastupoval Českou republiku. KP 6 byl vyslán švédskou rozvojovou agenturou SIDA do Mosambiku.

KP 7 je externí spolupracovníci jedné z nejvýznamnějších českých nevládních organizací Člověk v tísni. Specializuje se na školy a pedagogy v České republice s cílem zvýšit povědomí odborné i laické veřejnosti v oblasti rozvojové spolupráce a dalších klíčových souvisejících témat.

²⁶ Za jeden z nejzajímavějších auditů, které prováděl, považuje vyhodnocení oblasti deštných pralesů Amazonie.

KP 8, zakladatel a ředitel občanského sdružení Dialog a člen mezinárodního humanistického hnutí, je odborníkem na podporu vzdělávání v africké Guineji, Beninu a Keni.

KP 9 pracoval téměř deset let pro dánskou nevládní organizaci Ibis v Mozambiku jako odborný poradce a koordinátor při vytváření vzdělávací infrastruktury.

KP 10 je zdravotnickou pracovnící v Lucembursku, která byla několikrát vyslána neziskovými organizacemi Lux Development²⁷ a ADS²⁸ do Mongolska a Laosu jako členka týmu, jehož úkolem bylo provedení srdečních operací za asistence místního personálu a jeho školení a podpora.

²⁷ <http://luxdev.lu/fr>

²⁸ <http://www.ads-ong.lu/>

4.1 Přehled komunikačních partnerů

Tabulka 1: Komunikační partneři

<i>evropské instituce</i>	<i>organizace, funkce</i>	<i>období činnosti</i>	<i>cílová oblast</i>
KP 1	<u>Účetní dvůr EU</u> , auditor	2002 - 2010	státy Asie, Latinské Ameriky, částečně státy AKT
KP 2	<u>Evropská investiční banka</u> , odborník na mikrofinancování	2005 - současnost	státy AKT
KP 3	<u>Evropská investiční banka</u> , projektový specialista	2010 - současnost	státy evropského Východního partnerství
KP 4	<u>Rada Evropy</u> , administrátor	1990 - současnost	členské státy Rady Evropy
<i>zastupitelství</i>	<i>organizace, funkce</i>	<i>období činnosti</i>	<i>cílová oblast</i>
KP 5	<u>Ambasáda ČR</u> , chargé d'affaires	2. ½ 90. let 20. stol.	země východní Afriky
KP 6	<u>Švédská státní rozvojová agentura SIDA</u> , chargé d'affaires	90. léta 20. stol.	Mosambik
<i>spolupracovníci nevládních organizací</i>	<i>název organizace a typ spolupráce</i>	<i>období činnosti</i>	<i>cílová oblast</i>
KP 7	externí spolupracovnice nevládní organizace <u>Člověk v tísni</u>	90. léta současnost	osvětová činnost v ČR
KP 8	ředitel a zakladatel občanského sdružení <u>Centrum Dialog</u> se sídlem v Praze	1992 - současnost	Keňa, Guinea, Benin
KP 9	spolupracovník dánské <u>nevládní organizace IBIS</u>	1997 - 2005	Mosambik
KP 10	účastník zdravotnických misí lucemburských nevl. organizací <u>ADS</u> (Aide Developmenet de la Santé) a <u>Lux Development</u>	2000 - současnost	Laos, Mongolsko

Zdroj: vlastní výzkum

4.2 Financování činnosti

Rozvojová spolupráce EU probíhá mimo jiné díky tomu, že do ní proudí prostředky z unijních, státních i soukromých zdrojů; na financování činnosti jsem se dotazovala komunikačních partnerů v rámci 2. okruhu otázek.

4.2.1 Skladba zdrojů financování

Tabulka 2: Zdroje financování

zdroje financování:	rozpočet orgánů EU	prostředky čl.států EU	soukromé zdroje	prostředky nevládních organizací	státní rozpočet cílové země	ostatní
KP1	x	x			x	dárcovská komunita, např. USA
KP2	x	x			x	
KP3	x	x				
KP4	x	x				
KP5		x				
KP6		x			x	mezinár. dárcovská komunita
KP7		x		x	x	Světová banka
KP8		x	x	x		
KP9	x	x	x	x	x	školy
KP10		x		x		

Zdroj: vlastní výzkum

Přesně polovina dotazovaných uvedla podíl na dané činnosti financovaný z prostředků cílových zemí, jimž je pomoc určena. KP 6 i 9, oba činní v Mosambiku, i když jeden z nich pro nevládní organizaci a druhý pro švédskou státní rozvojovou agenturu, uvedli podíl na financování projektů ze strany mosambické vlády (např. v případě platů místních zaměstnanců) a banky, což vypovídá o aktivním zapojení

cílové země do rozvojové spolupráce, stejně jako v případě KP 2 a KP 3 z EIB, kteří rovněž uvádějí finanční zapojení místních aktérů, a KP 8, který zastupuje nevládní organizaci, jež prostřednictvím svého působení umožňuje dětem z chudých rodin studium ve školách, které jsou z velké části financovány z místních prostředků.

Polovina informátorů zmínila ve skladbě financování rozpočet EU, zatímco všech deset dotazovaných uvedlo financování z prostředků členských států EU. Rozpočet EU, z něhož je hrazena činnost jejích institucí, pochází v první řadě z příspěvků členských států; obdobně chod Rady Evropy je financován z příspěvků jejích členských států, jak vysvětlil KP 4.

Přímo ze státních prostředků je financována činnost zastupitelství a státních rozvojových agentur, jak shodně uvedli KP 5 a 6 - pracovníci zastupitelství. Poněkud rozdílným a samostatnějším fungováním se vyznačují bankovní instituce: Rozvojová banka Rady Evropy i Evropská investiční banka. Obě tyto instituce operují na finančních trzích a na základě svého ratingu (EIB má v současné době rating AAA, Rozvojová banka má nyní rating AA) získávají za méně či více výhodných podmínek kapitál na své vlastní transakce. Obě banky mají společné to, že se řídí politickými cíli svých zastřešujících organizací: EIB investuje v souladu s politikami Evropské rady a Komise, Rozvojová banka půjčuje prostředky na projekty, které jsou v souladu s prioritami Rady Evropy, přičemž daný mechanismus popisuje podrobněji KP 4: *Rozvojová banka pracuje s prostředky, které se členské státy zavážou poskytnout na financování projektů společného zájmu. Nejprve je třeba, aby některý z členských států navrhl projekt, který bude realizován v členském státě, popř. i ve státě nečlenském. Poté probíhá hodnocení projektu i zúčastněných subjektů, Banka se zaváže pouze ke spolupráci na projektech, které mají sociální aspekt. Potom se rozhoduje o tom, jakým způsobem bude financování probíhat, komu budou prostředky Banky poskytnuty a s jakou návratností. Banka zvyšuje svůj kapitál jednak prostřednictvím členských států, jednak může působením na finančních trzích svůj výnos zvýšit na základě bezpečných investic, např. krátkodobých půjček jiným finančním institucím.*

EIB zvyšuje podle KP 2 svůj kapitál obdobně, např. obchodováním s cennými papíry na finančních trzích, a pokud jde o cíle financování, plní mandát udělený Radou EU či Komisí.

Všichni dotázaní, kteří pracují pro neziskové organizace, samozřejmě uvedli financování ze zdrojů těchto organizací, a pouze dva z nich ještě dodali financování ze soukromých zdrojů, jako jsou např. sponzorské dary a příspěvky jednotlivých občanů.

Ve třech případech uvedli komunikační partneři patřící do různých skupin financování mezinárodní dárcovskou komunitou a větší pestrost skladby zdrojů; mezi zmiňované aktéry mimo EU patří např. USA a Světová banka.

4.2.2 Kontrola vynaložených prostředků

Tabulka 3: Přítomnost a formy kontroly

kontrola zmíněna v rozhovoru	ano	potřeba společné koordinace a hodnocení dárců	jiné formy kontroly úspěšnosti činnosti
KP1	x	x	občanská společnost, odborníci
KP2	x		zprávy o sociálním dopadu, odborníci
KP3	x		odborníci
KP4	x		zprávy komisaře pro lidská práva
KP5		x	
KP6		x	
KP7			občanská společnost
KP8			občanská společnost
KP9			občanská společnost
KP10			občanská společnost

Zdroj: vlastní výzkum

Z rozhovorů vyplynulo, že prostředky, které Evropská unie investuje prostřednictvím Evropské komise a Evropského rozvojového fondu, podléhají přísné

kontrole Evropského účetního dvora, kontrola nad soukromými zdroji není tak vyhraněná. Auditorská činnost Účetního dvora se zaměřuje na prostředky investované Komisí z rozpočtu EU a na prostředky z Evropského rozvojového fondu, který je financován z příspěvků členských států. Často se však stává, že prostředky do určité oblasti plynou jak z EU, tak od členských států a od dalších dárců, jako jsou např. USA. Potom je vhodné provádět i společné hodnocení výsledků, jak uvedl KP 1.

KP 1 se vyjadřuje velmi kladně k systémům kontroly EU: *...máme přísně stanovené postupy a mechanismy, které téměř neumožňují, aby se evropských prostředků zneužívalo, už jen proto, že platby probíhají postupně a často až po dokončení daného úkolu.* S ním se shodují i výpovědi pracovníků EIB, např. KP 2: *...uzavírají se smlouvy, podávají se půlroční zprávy, provádějí se audity a kontrola na místě. Na žádost o výplatu se reaguje postupně i zpětně, takže se předchází nevhodnému využití investovaných prostředků.*

V této souvislosti uvedli tři komunikační partneři potřebu lepší koordinace mezi dárci, nejen z EU, a následně i společnou kontrolu vynaložených prostředků. Shodli se na tom oba dotazovaní bývalí pracovníci zastupitelstev členských států (KP 5 a 6) a informátor z Účetního dvora (KP 1).

Všichni spolupracovníci nevládních organizací uvedli význam kontroly na základě spokojenosti občanské společnosti a reakce na její konkrétní potřeby. V tomto smyslu se vyjádřil i auditor EÚP (KP 1), který zmínil jako důležitý nástroj kontroly občanskou společnost i odborníky na danou oblast: *Při auditu nás zajímá názor občanské společnosti, takže se snažíme zkontaktovat na místě vytipované okruhy lidí podle povahy zkoumané záležitosti. V případě potřeby najímáme externí spolupracovníky - odborníky na posuzování nějaké specifické oblasti, např. po technické stránce.* Význam odborné kontroly uvedly i obě pracovnice EIB (KP 2 a 3).

Pracovník Rady Evropy uvedl význam zpráv komisaře Rady pro lidská práva, pracovnice EIB zmínila velký význam zpráv o sociálním dopadu: *Efektivní je technická spolupráce, podávání zpráv o dopadech projektů na sociální sféru (tzv. social reporting), kdy se např. zjišťuje, kolik pracovních míst bylo vytvořeno na základě jistého financování, kolik z toho obsadily ženy, mladí lidé.*

4.2.3 Daňové, celní a další nepřímé nástroje

KP1 potvrzuje i zjištění odborné literatury (11) ohledně vývoje daňových a celních nástrojů: *Daňové a celní výhody se poskytují v rámci dohod o volném obchodu, které byly dříve uzavírány zejména s Latinskou Amerikou, nyní je snaha o jejich zavedení i v případě Afriky. V případě Latinské Ameriky jsou zapojeny více obchodní prvky, v současnosti je snaha o uzavírání obdobných dohod i s mnoha africkými státy.*

Dalším způsobem nepřímého financování je dle komunikačních partnerů okamžitá humanitární pomoc (KP 4 a 9) a v neposlední řadě poskytování studijních stipendií, jak uvedli shodně oba bývalí pracovníci evropských ambasad v Africe (KP 5 a 6).

4.2.4 Současné trendy financování

Tabulka 4: Základní trendy financování

typ financování:	rozpočtový přístup	projektový přístup	projektový přístup jako problematický	mikrofinancování
v rozhovoru uvedl:	KP 1	KP 3, KP 4, KP 7, KP 8, KP 9, KP 10	KP 1, KP 5, KP 6, KP 7	KP 2, KP 5, KP 4

Zdroj: vlastní výzkum

Projektový versus rozpočtový přístup

Nejvíce komunikačních partnerů (celkem 6) hovořilo kladně o projektech či projektovém přístupu k rozvojové spolupráci. Např. KP 7 uvádí: *Jsem přesvědčená o užitečnosti projektů, během nichž se v cílové zemi na základě bilaterální dohody něco vybuduje, např. studně, a ta se potom předá místním k užívání.* Naopak 4 komunikační partneři považují projektový přístup za problematický, s nezaručenými výsledky. U projektového přístupu se podle nich stává někdy to, že po dokončení projektu a předání jeho výsledků, např. fungující infrastruktury, do rukou příjemcovské země, pro nedostatek zájmu vytvořená zařízení časem přestávají fungovat nebo nastávají problémy z mnoha důvodů již při provádění projektů.

Přechod z projektového přístupu na rozpočtový uvádí jako prioritu KP 1. Tento trend nepřímo potvrzuje i KP 10 podílející se na zdravotnických projektech neziskových organizací: *Na tyto akce přispívají zejména neziskové organizace, na jejichž podnět byla tato činnost vlastně zahájena, a ty dostávají i státní dotace. Objem příslušných financí se však poslední dobou snižuje....*

Při zavádění rozpočtového přístupu existovaly obavy, že kontrola vhodného vynakládání prostředků bude obtížnější, KP 1 není toho názoru. U rozpočtového přístupu je velmi vhodné, že při tom, jak se prostředky investují, spolurozhodují cílové země a jejich angažovanost a zájem je mnohem vyšší. Této argumentaci odpovídá i zkušenost s projektovým přístupem KP 5 z 90. let: *V případě projektů jsem pozoroval obecně menší úspěšnost z důvodů rozdrobení finančních prostředků mezi subjekty, které je měly realizovat, např. na provozní náklady některých, zejména menších neziskových organizací, ale i mezi místní obyvatele, kdy vrstva u moci zneužila svého postavení pouze k vlastnímu prospěchu.* Obdobně uvádí KP 6, činný rovněž v 90. letech v Africe: *U ostatních dříve zmiňovaných projektů si nejsem jistý jejich životností - v těchto zemích věci někdy prostě mizí neznámo kam...*

Mikroúvěry

Dalším v současnosti populárním trendem je podle KP 2, 4 a 5 mikrofinancování a mikroúvěry. Předmět činnosti KP 2 v oddělení mikrofinancování EIB v podstatě odpovídá principu, o kterém hovoří jinými slovy KP 5: *Dobré zkušenosti z nedávné doby jsou v rámci spolupráce občanské společnosti: přes internet si můžete najít někoho, komu půjčíte na naše poměry malou částku, a ten vaši investici použije třeba k nastartování vlastního podnikání. Půjčky z takto nastaveného sponzoringu se taky vrací; větší šanci na úspěch mají podle mých informací půjčky poskytnuté místním ženám.*

Rovněž KP 4 zmiňuje význam financí směřovaných k jednotlivcům ze znevýhodněných skupin: *Rozvojová banka např. zahájila spolupráci s finančními institucemi ve Španělsku, jejichž klientelu tvoří z velké části migranti - ti by jinak jen velmi obtížně dosáhli na půjčky, které potřebují třeba k nastartování vlastního podnikání.*

4.3 Formy pomoci a spolupráce

4.3.1 Spolupráce mezi jednotlivými subjekty

Tabulka 5: Partneři v rámci spolupráce

	orgány a instituce EU	externí odborníci	státní sféra čl. států EU	státní a soukr. sféra cíl. zemí	nevládní organizace	ostatní
KP1	x	x	x	x		
KP2	x	x	x	x		
KP3	x	x	x	x		
KP4	x		x	x	x	Světová banka, OSN
KP5			x	x		
KP6		x	x	x	x	
KP7				x	x	učitelé z Portugalska
KP8				x	x	
KP9			x	x	x	
KP10			x	x	x	

Zdroj: vlastní výzkum

Tomuto aspektu byl věnován okruh otázek č. 3. Instituce EU spolupracují samozřejmě mezi sebou navzájem: Účetní dvůr EU spolupracuje v první řadě s Komisí a s delegacemi EU v cílových zemích, přičemž zde se teď provádějí velké změny: delegace Komise jsou přeměňovány na kontaktní delegace Evropské služby pro vnější činnost, kde spolupracují lidé z Rady, Komise a zastupitelství členských států EU. EÚD dále najímá externí spolupracovníky – odborníky na posuzování nějaké specifické oblasti, např. po technické stránce – a rovněž se zajímá o názor občanské společnosti, takže se snaží kontaktovat na místě vytipované okruhy lidí podle povahy zkoumané záležitosti.

Evropská investiční banka spolupracuje s Radou i Komisí. Dále probíhá spolupráce se státní i soukromou sférou cílových zemí; tak tomu ostatně je u všech dotazovaných.

Rada Evropy, která má samostatné postavení a nespadá pod struktury EU, na politické úrovni spolupracuje s orgány EU, především Evropskou komisí, příslušnými výbory EP a dalšími mezinárodními aktéry, jako je Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Podle povahy projektů spolufinancovaných Rozvojovou bankou Rady Evropy poté s ostatními poskytovateli prostředků - Světovou bankou, vnitrostátními finančními institucemi či jinými státoprávními subjekty i nevládními organizacemi, které jsou do projektů zapojeny.

Pracovníci zastupitelství a státních rozvojových agentur spolupracují s dalšími rozvojovými agenturami, ambasádami a místními úřady a vládou, obyvateli a případně nevládními organizacemi, jejichž prostřednictvím se lze místnímu obyvatelstvu snáze přiblížit.

Spolupracovníci neziskových organizací uvedli na prvním místě spolupráci s jinými nevládními organizacemi (v Čechách probíhá významná spolupráce v této oblasti v rámci platformy FORS) a občanskou společností v Evropě i v Africe. Jelikož 3 ze 4 pracovníků těchto organizací se zaměřují na vzdělávání, dalším nejčastěji zmiňovaným partnerem byli učitelé, zaměstnanci škol a studenti. KP 10, spolupracovník neziskové organizace Lux Development a organizace ADS (Aide Developmenet de la Santé) se zaměřuje na zdravotní sféru, a proto hovoří o spolupráci s partnerskými nemocnicemi v cílových zemích a s místními aktéry, především zdravotnickým personálem.

4.4 Úloha orgánů a institucí EU

Tabulka 6: Nejvýznamnější druhy činnosti EU

úloha EU	poskytování finanč. prostředků	demokracie, lid. práva, právní stát a obč. spol., transparentnost	infrastruktura, technická a odvětvová podpora, obchod	ostatní
KP1	x	x	x	vyšší koordinace
KP2	x	x	x	sousedské vztahy
KP3	x		x	
KP4	x	x	x	
KP5				vyšší koordinace
KP6				vyšší koordinace
KP7	x			
KP8	x			
KP9	x			
KP10	x			

Zdroj: vlastní výzkum

Tomuto aspektu se komunikační partneři věnovali v rámci okruhu č. 5. Když byli spolupracovníci nevládních organizací dotázáni na úlohu EU a jejích institucí v rámci rozvojové spolupráce, u většiny z nich byla první asociací otázka financí, které plynou z evropského rozpočtu, především od Evropské komise, která uděluje financování na granty a projekty a programy. Zároveň však polovina z nich kriticky posuzovala podmíněnost těchto prostředků: KP 7, která se věnuje především problematice senzibilizace a zvyšování povědomí o problematice rozvojové spolupráce ve školách v ČR, se vyjádřila kriticky ke snaze o myšlenkovou koordinaci související s financováním: *Financování EU je důležité, problém vidím v tom, že se mnohdy snažíme za každou cenu přizpůsobit požadavkům, které Unie formuluje, a nereagujeme tak na skutečnou poptávku u nás. Rovněž evropskou koncepci „exportu demokracie“ považují za problematickou, nevím, zda vždy skutečně odpovídá místním potřebám...* V tomtéž smyslu se vyjádřil i další pracovník nevládní organizace, KP 8: *Díky tomu, že naše*

financování pochází zejména ze soukromých zdrojů, máme větší možnost nezávislosti a nemusíme se příliš koordinovat se státními zájmy...

Naopak pracovníci státních či evropských institucí ve své většině vyslovili pro přidanou hodnotu, kterou s sebou rozvojová spolupráce ze strany orgánů a institucí EU přináší, za všechny KP 1: *Přidanou hodnotou, kterou EU poskytuje, je podmiňování poskytnuté pomoci hodnotami souvisejícími s právním státem, dobrou správou věcí veřejných, transparentností. Podle mých zkušeností je pomoc poskytovaná EU efektivní a dostává se opravdu k těm nejpotřebnějším z potřebných. V aspektu lidskoprávní přidané hodnoty vidí smysl i KP 4, který klade důraz na východiska stávající hodnotové orientace EU: V Radě Evropy rovněž vznikly dokumenty, na kterých EU zakládá svou politiku v této oblasti: Evropská sociální charta či Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.*

Tři oslovení uvedli jako přínos vyšší stupeň koordinace a jednotnosti mezi jednotlivými aktéry pomoci; např. KP 5 je přesvědčen, že: *členské státy Unie by měly spojit své síly a odchýlit se v této oblasti více od zásady subsidiarity - zastoupení EU jako celku má větší potenciál i vliv než zastoupení jednotlivých, především menších a pro místní neznámých států.*

Mezi další zmiňované oblasti, pro něž je významná rozvojová činnost EU, patří budování infrastruktury, odvětvová podpora, obchod či technická spolupráce.

4.5 Hlavní zaměření rozvojové spolupráce

Tabulka 7: Nejvýznamnější druhy činnosti EU

úloha EU	vzdělávání, osvěta a techn. podpora	udržitelný rozvoj, zaměstnanost, snižování chudoby	infrastruktura, odvětvová podpora	ostatní
KP1			x	vyšší koordinace dárc. komunity a rozpočtová podpora
KP2	x	x	x	
KP3	x		x	
KP4	x	x	x	uprchlíci, oběti katastrof, ekologie, menšiny, soudnictví
KP5	x			vyšší koordinace
KP6	x			vyšší koordinace dárců, zemědělství
KP7	x			práva místních k vlastní půdě, svoboda slova
KP8	x			posílení občanské společnosti
KP9	x			potraviny a voda, odpouštění dluhů
KP10	x		x	

Zdroj: vlastní výzkum

Hlavní zaměření rozvojové spolupráce bylo předmětem okruhu dotazování č. 6. Devět z deseti oslovených KP uvedlo zásadní nebo velmi důležitou úlohu vzdělávání a osvětové činnosti, popř. technické podpory, která zahrnuje i odbornou přípravu pracovníků v cílové oblasti. S programy a projekty ve vzdělávání a školství existuje rovněž nejvíce dobrých zkušeností a v důsledku generačního složení polupace cílových zemí se jeví jako velmi smysluplné. Shodli se na tom KP ze všech tří vymezených skupin; většina KP rovněž hovořila o vzdělávání a osvětové činnosti jako hlavní náplni či alespoň součásti své práce.

S oblastí osvěty souvisí další doporučované aktivity a záměry spolupráce: posílení občanské společnosti jak v cílových zemích, tak v Evropě, zlepšení státní správy, posilování demokracie a práv žen a upevňování základních práv a svobod v rozvojových zemích.

Komunikační partneři z nevládních organizací dále uváděli nutnost dosažení toho, aby místní obyvatelé měli práva k vlastní půdě a aby mezinárodní finanční komunita pokračovala v odpouštění dluhů nebo alespoň úroků nejvíce zadluženým zemím.

O vzdělávání explicitně nehovořil pouze KP z Účetního dvora, který se zabývá především kontrolní činností a má vyhraněný názor na přístup v rámci mezinárodní koordinace pomoci: *Myslím si, že je žádoucí, aby dárcovská komunita vzájemně více spolupracovala; je třeba pokračovat v trendu stanovování priorit (tak 2-3) pro každou cílovou zemi a na tomto základě poskytovat rozpočtovou podporu, se společným systémem hodnocení výsledků.* S tím je v souladu skutečnost, že několik komunikačních partnerů opakovaně uvedlo nutnost prohloubení spolupráce a lepší koordinace dárcovské komunity (KP 5, 6 a 9), popř. posílení mandátu EU jako celku.

Zajímavý úhel pohledu nabízí KP 4, který se soustředí mj. na osud obyvatel chudých zemí po jejich příchodu do Evropy či pomoc obětem katastrof - společně s problematikou životního prostředí: *Mezi naše priority v současné době patří vytváření pracovních míst, práce s uprchlíky (především migranty, kteří se do Evropy dostávají na lodích přes Středozevní moře), pomoc obětem katastrof - v této souvislosti vzrůstá důležitost tématu životního prostředí, zajištění infrastruktury a služeb pro sociálně nejslabší - sféra zdravotnictví a prevence, školství, sociálního bydlení, dále je to státní správa a v neposlední řadě soudnictví a vzdělávání právníků.* Nevynechává ani situaci v zemích Evropy: *Důležité je zaměřit se především na sociálně slabé skupiny a menšiny, jako je romská menšina v mnoha evropských zemích.* Zásadní souvislosti s migračními toky a změnou klimatu a globalizací uvedla i KP 7: *... připojují se klimatické problémy, migrační toky, vliv nových ekonomik, jako je Čína, která nyní masivně investuje do Afriky a v oblastech, kde není vůle USA či EU, se ochotně ujme kormidla, mimo veškeré známé a zavedené mechanismy.* Upozornila tak na nebezpečí nedostatečné koordinace a spolupráce mezi významnými aktéry v celosvětovém měřítku.

4.6 Překážky a negativa

Tabulka 8: Nejčastěji zmiňované překážky rozvojové spolupráce

KP	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
naivita dárců, neznalost problematiky a prostředí, špatný management	x				x	x	x	x	x	
odlišná mentalita a způsob myšlení		x			x	x			x	x
neokolonialistické praktiky					x	x	x	x	x	
korupce, nečestnost, upřednostnění vlastního prospěchu					x	x	x			
byrokracie, zdlouhavost, kontinuita	x	x	x					x		
politická a institucionální situace cílových zemí, nedostatečná infrastruktura	x		x	x	x			x		

Zdroj: vlastní výzkum

Tomuto tématu byly věnovány okruhuy otázek č. 4 a 7. Jako nejčastěji uváděnou překážku správného provádění rozvojové politiky a dosahování úspěchu uváděli komunikační partneri naivitu dárců pomoci, nedostatečnou znalost problematiky a prostředí, špatný management a koordinaci mezi jednotlivými aktéry. KP 7 poskytuje zajímavé srovnání humanitární pomoci a dlouhodobého úsilí v rámci rozvojové spolupráce: *V případě humanitární pomoci je to jednodušší, tam se jedná o krátkodobé úsilí s jasnými cíli, v oblasti rozvojové pomoci je to obtížnější, nepřehlednější, jedná se o větší finanční obnosy od různých dárců a o to více je zde zapotřebí fungující systém...* Ve stejném smyslu se vyjadřuje i KP 6: *Problémem je nedostatečná koordinace mezi dárci i nedostatečné vědomí vlastního politického vlivu ze strany aktérů spolupráce. K tomu se může přidat kritičnost místních k zahraniční pomoci, nedůvěra a obavy z neokolonialismu.*

Problém neokolonialistických praktik spojený s agresivitou a ziskuchtivostí velkých společností zmínilo 5 komunikačních partnerů. Stejně tak 5 komunikačních partnerů uvedlo odlišnou mentalitu a způsob myšlení obyvatel cílových zemí. Další zmiňovanou překážkou je byrokracie a zdlouhavé postupy na obou stranách, zároveň však nedostatek času pro přípravu, jak uvádí KP 1.

Rovněž 5 KP hovořilo o překážce, kterou mohou být politické poměry v cílové zemi, politická situace, např. i občanská válka, nedostatečná institucionální struktura a slabé postavení státu či nevybudovaná infrastruktura. KP 4 v této souvislosti uvádí pojem „absorpční kapacita“: *Velkým tématem je tzv. absorpční kapacita dané země, to znamená, nakolik je připravena efektivně zužitkovat prostředky, které získá, nakolik je její instituční struktura funkční.* V neposlední řadě zde figuruje i negramotnost, kterou jako překážku porozumění uvedla KP 2.

3 KP hovořili o problematice korupce při využívání poskytnuté pomoci a upřednostnění vlastního zájmu a zájmu své rodiny či přátel na úkor blaha celku. V této souvislosti uvedu shrnující postřeh KP 5: *Problémem může být jistá naivita poskytovatelů, neznalost místního prostředí a nepochopení společenského systému. Je třeba vzít v úvahu křehkou rovnováhu mezikmenových vztahů, kterou mění mj. i urbanizace, jiný způsob myšlení, jiné hodnoty místních lidí. Velké nadnárodní subjekty mají velmi účinné podnikatelské praktiky zaměřené striktně na co nejvyšší zisk v co nejkratší době, oproti nim stojí slabá státní struktura. Vím o případě, kdy byly poskytnuty prostředky na stavbu vodovodu v suchem postižené oblasti. Než byla stavba dokončena, mnoho pozemků kolem vodovodu najednou patřilo prezidentovým příbuzným a začaly se na nich pěstovat květiny pro export do Evropy.*

4.7 Přidaná hodnota, pozitiva

Tabulka 9: Nejčastěji zmiňovaný přínos rozvojové spolupráce

	vyšší kvalita života obyvatel cíl. zemí	podpora obchodu, podnikání, vytváření střední třídy	mezikulturní výměna, nové myšlenky, přístup, hodnoty	sociální spravedlnost, spravedlivé sdílené bohatství
KP1				x
KP2	x	x		
KP3	x	x		
KP4				x
KP5	x			
KP6		x		
KP7	x	x		
KP8	x		x	
KP9	x		x	
KP10	x			

Zdroj: vlastní výzkum

V reakci na 7. okruh otázek se vyskytly obecně čtyři hlavní skupiny odpovědí ohledně toho, v čem spatřují oslovení největší přínos činností, jež jsou součástí rozvojové spolupráce a pomoci. Nejvíce komunikačních partnerů uvedlo vyšší kvalitu života obyvatel cílových zemí, implicitně s tím byl spojen vlastní dobrý pocit z vykonané práce a jejích výsledků. Dalšími pozitivy je podpora obchodu a podnikání spolu s vytvářením střední třídy v rozvojových zemích, kde je často velkým problémem chudoba většiny a bohatství menšiny. S tím souvisí přínos v podobě vyšší sociální spravedlnosti, spravedlivěji sdíleného bohatství, jak uvedl v první řadě např. KP 4. Dva pracovníci nevládních organizací kladli důraz na mezikulturní výměnu, nové myšlenky, přístup a hodnoty, které mohou být přínosem pro Evropany, slovy KP 7: *K přínosům patří i pozitivní vliv, který mohou mít kultury cílových zemí na tu naši, evropskou. Často*

je součástí jejich každodenního života duchovní rozměr, který jim pomáhá přestát obtíže, které by Evropan nepřekonal.

5 DISKUSE

Cílem práce je zmapovat formy poskytování a provádění rozvojové politiky a spolupráce ze strany EU. Na základě nástinu aktuální situace a rozhovorů s odborníky, kteří se na provádění rozvojové politiky podílejí, se pokusím definovat současné trendy, kterými se rozvojová spolupráce řídí, a směry, jimiž se bude ubírat v budoucnu. Výsledky lze v souladu s výzkumnými otázkami rozdělit do několika základních oddílů:

5.1 Financování

V oblasti financování se největší rozmanitost projevila u zdrojů, z nichž hradí svou činnost neziskové organizace: získávají dotace na projekty a granty od ministerstev členských států, od Evropské komise, od sponzorů a dárců z řad občanské společnosti i firem a v neposlední řadě z prostředků objednavatelů projektů.

Zdá se, že čím větší a známější nevládní organizace je, tím snáze dosahuje na státní finance; ty nelze jasně oddělit od prostředků plynoucích přímo z evropských institucí, protože jednotlivá ministerstva mohou tyto prostředky získat nebo hrají úlohu zprostředkovatele mezi nevládní organizací a některým z evropských fondů, jak uváděli často spolupracovníci nevládních organizací. Tyto finance jsou propojeny z politického i strategického hlediska společným projektovým zaměřením na preferované činnosti a cílové země, kdy je třeba důkladného vykazování ze strany nevládní organizace. Naopak menší organizace typu občanského sdružení, které jsou financovány převážně z prostředků dobrovolných sponzorů a přispěvatelů, mohou mít výhodu větší nezávislosti a nemusí se příliš koordinovat se státními zájmy, které mohou v negativních případech sloužit spíše vlastním politickým zájmům než pro účely skutečně nezištné pomoci, jak vysvětlil KP 8.

Z uvedeného zobrazení získaných informací je patrné, že objem státních a především evropských prostředků investovaných do rozvojové spolupráce podstatně převyšuje prostředky poskytované ze soukromých zdrojů a rovněž systémy kontroly v této oblasti jsou spolehlivější, jak uvádí KP 1.

Úkolem EU i nadále zůstává „dostát závazkům učiněným na summitu o Rozvojových cílech tisíciletí, pokud jde o shromažďování zdrojů potřebných

ke splnění cílů do roku 2015, a to zejména splněním závazků EU týkajících se oficiální rozvojové pomoci...“, přičemž je třeba „důrazně prosazovat zvýšení úrovně finančních investic ke splnění Rozvojových cílů tisíciletí a rychle rozšiřovat a opakovat osvědčené inovativní programy a politiky zaměřené na celkový rozvoj a ekonomickou a sociální transformaci“ (28, s. 147).

K problematice daňových a celních nástrojů se komunikační partneři příliš nevyjadřovali, patrně z toho důvodu, že tato oblast spadá spíše do kompetence odborníků na mezinárodní obchod a trhy. Na globální úrovni však evidentně dochází k proměně přístupu. Poslankyně Evropského parlamentu Birgit Schnieber-Jastram zmiňuje v předmluvě zprávy platformy CONCORD vypracované pro Evropský parlament z roku 2011 neblahý dopad zemědělských subvencí EU na hospodářství rozvojových zemí: Na jedné straně stojí zájem evropských zemědělců či rybářů, na druhé straně je jasně prokázáno, že tyto subvence škodí konkurenceschopnosti afrických zemědělců či že společná rybářská politika EU ohrožuje živobytí rybářů z rozvojových zemí... Připouští, že není snadné vzdát se krátkodobých zájmů a dosáhnout tak přínosu do budoucna, avšak je zřejmé, že změna je nutná (2). Oproti tomu Afrika bývá nyní nazývána z ekonomického hlediska kontinentem na vzestupu, který přitahuje zahraniční investice s výhledem do budoucna. Tomu odpovídá i postupné přeměrování finančních toků z Unie.

Pokud jde o současné trendy financování, z materiálů Komise lze rozlišit projektový a rozpočtový přístup (11) a i z rozhovorů vyplývá, že poslední dobou přechází evropská strana z projektového přístupu na přístup rozpočtový, což by logicky mohlo znamenat snížení prostředků na granty pro evropské neziskové organizace. V tomto duchu se rovněž usiluje o uzavírání obchodních dohod se zeměmi, které k tomu byly dříve kvalifikovány jako nezpůsobilé, čemuž odpovídají i mnohá oficiální doporučení: „mezinárodní řád prochází obrovskou proměnou, což vyžaduje, aby se Evropská unie aktivněji zapojovala do spolupráce se stávajícími i dalšími vznikajícími světovými velmocemi a s jinými partnery v rámci dvoustranných a mnohostranných vztahů s cílem podporovat účinná řešení problémů, které postihují občany EU a celý svět“ (28, s.142).

5.2 Typy spolupráce

Při podrobnějším přezkoumání našich základních tří skupin komunikačních partnerů dojdeme k závěru, že nejvýznamnější spolupráce probíhá uvnitř každé skupiny, samozřejmě ve všech případech s přesahem do cílové země a jejích struktur a menším přesahem do ostatních dvou skupin. Zpráva Účetního dvora z roku 2009 o zapojení nestátních subjektů doplňuje: „Přístup EU k rozvojové spolupráci, který odráží rozvíjející se mezinárodní konsenzus, prošel v posledním desetiletí řadou změn na úrovni politiky i na úrovni financování. Do politiky ES je nyní v různé míře zapojena řada partnerů, jejichž charakteristika a role se postupně vyvíjely. Komise v rostoucí míře spolupracuje s celou řadou partnerů včetně nestátních subjektů či těch, které je reprezentují“ (31, s. 10).

Lze shrnout, že nejbliže k občanské společnosti mají nevládní organizace, které někdy slouží jako prostředník mezi místní populací v cílových zemích a oficiálními strukturami typu státních zastupitelství a delegací EU. V jednom z dokumentů, které vypracovala Evropská komise v této souvislosti, se jasně uvádí, že rozvoj není vyhrazen pro vlády či státní instituce, ale vyžaduje angažovanou společnost i její občany, efektivně fungující stát a vlády, jež jsou schopny reagovat. Politikou Komise je spolupracovat s nestátními subjekty jako s činiteli, kteří mohou hrát mnohočetnou úlohu a neomezovat se pouze na plnění záměrů dárcovských agentur či na to, co jim umožní místní vlády (16).

Instituce EU i Rada Evropy nicméně mají k dispozici široké spektrum informací i způsobů, jak dosahovat stanovených cílů a při volbě spolupracovníků a partnerů mohou vybírat z vhodných subjektů s expertízou v dané oblasti. Jejich mezinárodní prestiž přispívá velkou měrou k úspěchu a efektivitě spolupráce, na čemž je možné a vhodné i nadále stavět. Zároveň to však „vyžaduje účast mnoha subjektů, kdy se nejrozumnější rozvojoví partneři, ať už jde o místní orgány nebo o nestátní subjekty, navzájem doplňují a působí ve vzájemném souladu... přičemž „je nezbytné rozlišit zvláštní povahu místních orgánů ve srovnání s nestátními subjekty, pokud jde o jejich

působnost, legitimitu a demokratickou kontrolu, zkušenosti v oblasti řízení místních záležitostí a zapojení do provádění veřejných politik“ (29, s.54).

5.3 Hlavní zaměření rozvojové spolupráce, její formy a úloha vzdělání

Největší přidanou hodnotu rozvojové spolupráce EU spatřuje většina odborníků v uváženém poskytování finančních prostředků, budování infrastruktury v cílových zemích a zvyšování potenciálu těchto zemí prostřednictvím vzdělávání či technické podpory, jak vysvětluje např. KP 3: *Pokud dostane konečný spotřebitel mikropůjčku, je to pro něj šance nastartovat např. vlastní podnikání, něco si vydělat, poslat děti do školy a tímto následně roste vzdělanost obyvatelstva, což má celospolečenský pozitivní dopad. Ekonomická aktivita je tak provázána s úrovní a kvalitou života v dané zemi.* Je tedy zřejmá provázanost mnoha odvětví: zde tedy vzdělávání a ekonomické činnosti, obchodu a podnikání.

Dalším hlediskem a hodnotou podmiňující výše uvedené klady jsou demokratické hodnoty, řádná státní správa a instituce či silná občanská společnost, jak uvedlo v rozhovoru shodně několik dotazovaných. Zde se vyskytují ale i pochyby, zda je entusiasmus spojený s šířením hodnot západní civilizace zcela namístě: *V důsledku současné krize Západu bude možná časem třeba celou koncepci rozvojové spolupráce přehodnotit a přejít ke spolupráci jiné povahy*, vyjádřeno slovy KP 8, který zároveň klade velký důraz na rovnocennost partnerství v rámci spolupráce a velký respekt k odlišné kultuře.

KP 4 naopak vyzdvihuje dlouholetou tradici vyhraněného zaměření Rady Evropy na lidskoprávní problematiku, která byla od počátku jejího vzniku ústřední myšlenkou činnosti, zatímco historie vlastních institucí EU se více odvíjí od ekonomické spolupráce a hlubší hodnotová orientace byla začleněna do primárních právních předpisů až později – uvádí Maastrichtskou a Lisabonskou smlouvu. Toto tvrzení vůbec není v rozporu se zmínkou týkající se Římské smlouvy zakládající Evropská společenství z roku 1957, kde je v případě bývalých koloniálních území Belgie, Francie, Itálie a Nizozemska kladen především důraz na hospodářské vztahy a rozvoj, poté až na rozvoj sociální a kulturní (24). Při zvážení uvedených hledisek se jeví jako smysluplné

hledání rovnováhy mezi ekonomickou a etickou sférou, a sice při zohlednění kulturních odlišností; je třeba zaměřit se na společné zájmy a prostřednictvím dialogu ověřit sdílené hodnoty a cíle.

Napříč spekterem informátorů existuje z velké části shoda na potřebě lepší koordinace a následné vyšší účinnosti rozvojových aktivit. Dalšími nezanedbatelnými hledisky v síti vzájemně souvisejících součástí spolupráce je udržitelný rozvoj, zaměstnanost a snižování chudoby či ekologický rozměr - vše v souladu s Rozvojovými cíli tisíciletí (11).

5.4 Klady a záporny rozvojových aktivit

Mezi nejčastěji zmiňovanými negativy aktivit rozvojové spolupráce uvádějí komunikační partneři „novokolonialismus“. Po dlouhém období relativního blahobytu Evropy nastává nová situace; hospodářská a finanční krize posledních let odhalila slabiny západního společenského a hospodářského modelu. Postupně dochází k přeskupování sil. Jak uvedl např. KP 9, výjimečné nejsou případy, kdy Evropané odcházejí za prací do zemí Latinské Ameriky či Afriky nebo Asie, s nimiž mají historické vazby. Z toho vyplývá ambivalentní charakter souvisejících činností, který vyjadřuje i tento citát:

„EU a její členské státy jsou největšími poskytovateli rozvojových fondů na světě. Rozvojová pomoc EU odráží dva aspekty politiky EU: podporu solidarity mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi a uspokojení ekonomických potřeb EU (zajištění zdrojů surovin a odbytu pro výrobky)“ (38, s.140). S tím souvisí další čato zmiňovaná negativa za strany dárců pomoci, jako je neznalost odlišné mentality místních obyvatel, netolerance k jinému způsobu myšlení, současně však i naivita a špatné řízení rozvojových činností.

Posloupnost vývoje zdůraznil ve svém článku v časopisu Reflex i Tomáš Lindner, který uvádí, že Afrika oproti očekávání a negativnímu image, který zprostředkovává jednostranně zaměřené svědectví médií a kampaně neziskových organizací, v dohledné době projde vývojem, díky kterému se v nedávných desetiletích povznesla řada chudých

zemí Asie: „dosud byla Afrika vnímána jako problém, teď se naopak vyzdvihuje její potenciál“ (40, s. 18).

Jako přednost a přidanou hodnotu uvádějí dotazovaní kromě zvýšení kvality života místního obyvatelstva, podpory obchodu, podnikání a spravedlivějšího sdílení zdrojů i přínos založený na demokratických hodnotách. Je pravdou, že Evropská unie má obrovský morální potenciál, který vyplývá z její novodobé historie. Toto uskupení států, které mezi sebou vždy válčily a teprve před více než 60 lety uzavřely poslední kapitolu nejstrašnější války ve svých dějinách, nastoupilo na mírovou cestu, a i přes mnoho potíží se sjednocováním spojených je příkladem úspěšného nadnárodního projektu.

„Je nepochybné, že tzv. evropský model společnosti může naznačovat řešení problémů dnešního světa... je ale také otázka, zda tento model skutečně nabízí možná řešení a zda je opravdu modelem pro jiné části světa“ (38, s.133). V této souvislosti se nabízí srovnání s mnohdy neutěšenou politickou situací některých zemí třetího světa, které jsou příjemci humanitární pomoci a účastníky rozvojové spolupráce.

Předseda Evropské komise José Manuel Barroso na summitu Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO), který se konal v listopadu 2009 v Římě, prohlásil:

„Svět, ve kterém jedna miliarda lidí hladoví, není jen obrovskou tíhou na našem kolektivním svědomí. Představuje rostoucí hrozbu pro globální bezpečnost... a stejně jako boj proti změně klimatu, ani boj proti hladu není možné odkládat“ (17). V tomto duchu je třeba chápat i současný vývoj tak, aby prostřednictvím rozvojové spolupráce, obchodu, na základě interkulturní výměny zahrnující otevřenost, sebekritičnost a vzájemnou úctu byly utvářeny a prohlubovány vztahy se zeměmi, jež v současné době patří k méně rozvinutým, což se do budoucna jeví jako jediná a oboustranně přínosná možnost existence v globalizujícím se světě.

6 ZÁVĚR

Hlavní cíl této práce, jímž je zmapování rozvojové pomoci poskytované Evropskou unií, je naplňován prostřednictvím shrnutí současné situace na základě odborné literatury, na něž navazuje nástin z praxe sestavený za použití rozhovorů se zástupci odborné veřejnosti činnými v této oblasti. Zjištění získaná během rozhovorů na teoretické informace jednak navazují, jednak prohlubují vnímání této problematiky a rozšiřují získanou perspektivu z mnoha úhlů pohledu. Evropská unie je chápána jako celek složený z vlastních evropských orgánů a institucí, členských států, jejich úřadů a organizací, a samozřejmě v neposlední řadě z občanské společnosti.

V teoretické části byl sestaven základní přehled institucí a orgánů EU, jejich oblastí činnosti a zájmu. Poskytovaná rozvojová pomoc a spolupráce byla rozčleněna podle geografických oblastí. Jako příklad členského státu EU byla uvedena Česká republika a stručně popsán její státní systém rozvojové spolupráce i začlenění českých neziskových organizací aktivních v této oblasti.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že v Evropě objem státních a především evropských prostředků investovaných do rozvojové spolupráce podstatně převyšuje prostředky poskytované ze soukromých zdrojů a rovněž systémy kontroly v této oblasti jsou v porovnání s ostatními sférami spolehlivější. Mezi nejvýznamnější současné trendy evropského financování patří rozpočtový přístup, který postupně nahrazuje přístup projektový; vzrůstá rovněž význam mikrofinancování. To odpovídá celkovému posunu v myšlení a nazírání rozvojové spolupráce, kdy se z přijímajících zemí postupně stávají partneři, kteří jsou připraveni převzít odpovědnost za dění a situaci ve své zemi.

Přínos EU spočívá v uváženém poskytování finančních prostředků, pomoci při budování infrastruktury v cílových zemích a zvyšování potenciálu těchto zemí prostřednictvím vzdělávání či technické podpory. Důležitým faktorem je provázanost a vzájemná závislost mnoha odvětví. Několik odborníků se shodlo na potřebě lepší koordinace a následné vyšší účinnosti rozvojových aktivit členských států EU. Důraz je kladen rovněž na hledisko udržitelného rozvoje, zaměstnanosti, snižování chudoby, potravinového zajištění a na ekologický rozměr, vše v souladu s Rozvojovými cíli

tisíciletí. Více a více se akcentuje rovnocennost partnerství v rámci spolupráce, při níž nesmí chybět respekt k odlišné kultuře a vzájemná úcta.

Demokratické hodnoty, řádná státní správa a instituce či silná občanská společnost jako „západní export“ jsou odbornou veřejností vysoce ceněny; nelze však zapomínat na slabiny západního společenského a hospodářského modelu ani podceňovat neokolonialistické praktiky.

Bylo by výhodné usměrnit současný vývoj tak, aby na základě interkulturní výměny a otevřenosti byly i vztahy se zeměmi, jež v současné době patří k méně rozvinutým, oboustranně přínosné.

Jak ukázalo studium teorie i praktický výzkum, oblast rozvojové spolupráce je velice dynamická a komplexní. Činnosti, jejichž prostřednictvím je prováděna, společně tvoří mnohočetnou mozaiku, která se neustále vyvíjí a mění. Není možné v rámci daného typu práce toto téma obsáhnout vyčerpávajícím způsobem, což však ani nebylo původním záměrem. Práce může sloužit jako informační materiál pro odbornou veřejnost, ale především pro studenty humanitních oborů, kteří chtějí získat základní orientaci v problematice rozvojové spolupráce EU. Mohla by být prostředníkem, který naznačí různé směry a možnosti, zprostředkuje zájemcům vhled do této inspirující oblasti a případně poskytne impuls k dalšímu studiu i praktickému zkoumání.

LITERATURA

1. BALASSA, Bela. The Theory of Economic Integration: *The European Union - Readings on the Theory and Practice of European Integration*. 3. vyd., Spojené království: Palgrave Macmillan, 2003, s. 179-191. ISBN -13: 978-1-4039-0422-5.
2. CONCORD. *Spotlight on EU Policy Coherence for Development*. Brusel: CONCORD, 2011. Dostupné rovněž z: www.coherence.concord.europe.org.
3. ČLOVĚK V TÍSNI. Globální problémy a rozvojová spolupráce. [online]. [cit. 2013-01-10]. Praha: Člověk v tísni, 2008, aktualizované druhé vydání, ISBN 978-80-86961-55-2. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-spoluprace>.
4. DEARDEN J.H., Stephen. European Union Development Aid Policy-the challenge of implementation. *Journal of International Development* [online]. 2008, roč. 2, č. 20. s. 187-192. [cit. 2012-12-16]. ISSN 1099-1328. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jid.1449/abstract>
5. DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum, 2007, ISBN 978-80-246-0139-7.
6. DLOUHÝ, Martin. Toulavý autobus. *Koktejl*. 2013, roč. 22, č. 2, s. 13. ISSN 1210-4353.
7. EUROPA. Press releases RAPID: Evropský komisař Piebalgs a generální tajemník Fóra tichomořských ostrovů Tuiloma Neroni Slade zahajují společnou iniciativu v oblasti změny klimatu. [online]. [cit. 2013-08-08]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1722_cs.htm
8. EUROSKOP. Rozvojová politika. *euroskop.cz*. [online]. [cit. 2013-08-08]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>
9. EVROPSKÁ KOMISE. *About the European Commission*. [online]. [cit. 2012-12-02]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/about/index_en.htm

10. EVROPSKÁ KOMISE. Development and Cooperation- EuropaId.[online]. [cit. 2012-01-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/where/index_en.htm.1.
11. EVROPSKÁ KOMISE - EuropeAid External Cooperation Office. *Introduction to the thematic instruments and programmes 2011-2013*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2012, ISBN:978-92-79-25314-0.
12. EVROPSKÁ KOMISE - EuropeAid (External Cooperation Office). *Partners in Development: European Union-Latin America*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2010, ISBN: 978-92-79-15219-1.
13. EVROPSKÁ KOMISE - EuropeAid. *Partnership for Change: The EU's Development Cooperation with African, Caribbean and Pacific countries*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2010, ISBN: 978-92-79-15503-1.
14. EVROPSKÁ KOMISE. *EU Contribution to the Millennium Development Goals*. Belgie, EU: Úřad pro úřední tisky, 2010, ISBN 978-92-79-16345-6.
15. EVROPSKÁ KOMISE. *Humanitarian Aid and Civil Protection- About ECHO*. [online]. [cit. 2013-08-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/echo/about/presentation_en.htm
16. EVROPSKÁ KOMISE. *Reference Document N°12: Engaging Non-State Actors in New Aid Modalities – For better development outcomes and governance*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2011, ISBN 978-92-79-15113-2.
17. EVROPSKÁ KOMISE. *Technology Transfer for Food Security: Helping Asia's poorest*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2012, ISBN: 978-92-79-25535-9.
18. EVROPSKÁ INVESTIČNÍ BANKA. *European Investment Bank financing in Asia and Latin America*. Lucemburk: EIB, 2008, QH-80-08-291-EN-C – EIB Graphic Workshop.

- 19.** EVROPSKÁ INVESTIČNÍ BANKA. *European Investment Bank in the Pacific*. Lucemburk: EIB, 2011, QH-30-11-153-EN-C – © EIB GraphicTeam.
- 20.** EVROPSKÁ INVESTIČNÍ BANKA. *European Investment Bank's operations in Asia*. Lucemburk: EIB, 2008, QH-80-08-290-EN-C – © EIB Graphic Workshop.
- 21.** EVROPSKÁ INVESTIČNÍ BANKA. *Investment Facility and Loans from EIB own Resources*. Lucemburk: EIB, 2009, QH-80-08-408-EN-C – © EIB GraphicWorkshop.
- 22.** EVROPSKÁ INVESTIČNÍ BANKA. *Supporting the EU's external action*. Lucemburk: EIB, 2012, QH-31-12-600-EN-C – © EIB GraphicTeam.
- 23.** EVROPSKÁ UNIE. EEAS: LAC: *Summits*. [online]. [cit. 2013-08-08]. Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/la/summits/2013/index_en.htm
- 24.** EVROPSKÁ UNIE. Konsolidovaná znění smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství (české vydání), Úřední věstník Evropské unie C 321 E, 29.12.2006.
- 25.** EVROPSKÁ UNIE. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (české vydání), Úřední věstník Evropské unie C 326, svazek 55, s. 1-363, 26. 10. 2012.
- 26.** EVROPSKÁ UNIE. *Rozhodnutí č. 3/2012 Výboru velvyslanců AKT-EU ze dne 13. září 2012 o převedení části nepřidělených zdrojů 10. Evropského rozvojového fondu (ERF) na spolupráci uvnitř AKT (2012/522/EU)*, Úřední věstník Evropské unie L 259/6, 27.9.2012.
- 27.** EVROPSKÝ PARLAMENT. Committees: *DEVE*. [online]. [cit. 2013-08-08]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/deve/home.html>.
- 28.** EVROPSKÝ PARLAMENT. *Doporučení Evropského parlamentu Radě ze dne 8. června 2011 k 66. zasedání Valného shromáždění Organizace spojených národů*. Úř. věst. C 380E , 11.12.2012, s. 140-151.

- 29.** EVROPSKÝ PARLAMENT. *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 8. června 2011 o nařízení (ES) č. 1905/2006, kterým se zřizuje finanční nástroj pro rozvojovou spolupráci: získané poznatky a vyhlídky do budoucnosti.* Úř. věst. C 380E, 11.12.2012, s. 51-58.
- 30.** EVROPSKÝ PARLAMENT. *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14. prosince 2011 o přezkumu evropské politiky sousedství.* Úř. věst. C 168E, 14.6.2013, s. 26-44.
- 31.** EVROPSKÝ ÚČETNÍ DVŮR. *Zvláštní zpráva č. 4/2009 – Řízení zapojení nestátních subjektů do rozvojové pomoci ES ze strany Komise.* Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2009, ISBN 978-92-9207-268-1.
- 32.** GATES, Bill. *Innovation with Impact: Financing 21st Century Development: zpráva ze summitu skupiny G20 v Cannes, listopad 2011.*
- 33.** GENERÁLNÍ SEKRETARIÁT RADY. *Africa-European Union: Strategic Partnership.* Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2011, ISBN 978-92-824-2924-2.
- 34.** GLOPOLIS. *Glopolis.org cz* [online]. 2004 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://glopolis.org/cs/>.
- 35.** GOMBALA, Ivo. *Koncepce politiky a praxe EU.* In: *Globalizace a globální problémy: Sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007.* Praha: Univerzita Karlova v Praze - Centrum pro otázky životního prostředí, 2006, s. 147-159. ISBN 80-87076-01-X.
- 36.** HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace.* Praha: Portál, 2008, aktualizované druhé vydání, ISBN 978-80-7367-485-4.
- 37.** JELÍNEK, Petr, Jan V. KROUŽEK a Martin NÁPRSTEK. *Rozvojová politika Evropské unie.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů ve spolupráci se zastoupením Friedrich-Ebert-Stiftung v České republice, 2003, ISBN 80-86506-33-9.

38. KRUŽÍKOVÁ, Eva. Evropská unie jako globální hráč. In: Globalizace a globální problémy: Sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Centrum pro otázky životního prostředí, 2006, s. 133-146. ISBN 80-87076-01-X.
39. LEBEDA, Petr, Jan DOLEŽAL a Martin KOUBEK. Praktické kroky ČR ke koherenci politik pro rozvoj. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis, 2010, ISBN 978-80-260-0163-8.
40. LINDNER, Tomáš. Nový příběh o Africe. *Respekt*. 2012, roč. 23, č. 49, s. 18. ISSN 0862-6545.
41. MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR. Zahraniční vztahy : Mezinárodní organizace. *Rozvojová banka Rady Evropy (CEB)*. [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z: <http://www.mzp.cz/cz/ceb>.
42. MORAZÁN, Pedro. *The role of BRICS in the developing world*: studie vypracovaná na žádost Výboru pro rozvoj EP. Belgie: 2012, 43 s. ISBN: 978-92-823-3718-9.
Dostupné rovněž z:
<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies.do?language=EN>.
43. MZV ČR. Prioritní země. *Ministerstvo zahraničních věcí. cz* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/prioritni_zeme/
44. MZV ČR. Projekty v oblasti priorit zahraniční politiky a mezinárodních vztahů pro rok 2013: Příloha VII. *Ministerstvo zahraničních věcí. cz* [online]. [cit. 2012-01-10].
Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/verejne_souteze_a_dotace/vedecke_projekty/o_ministerstvu-verejne_souteze_a_dotace-vedecke_projekty-projekty_v_oblasti_priorit_zahranicni_1.html.

45. MZV ČR. Zahraniční vztahy: Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc. *Ministerstvo zahraničních věcí. cz* [online]. [cit. 2012-12-12]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/index.html

46. MZV ČR. Zahraniční vztahy: Unie pro Středomoří. *Ministerstvo zahraničních věcí. cz* [online]. [cit. 2013-07-06]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/vychodni_partnerstvi/unie_pro_stredomori.html

47. MZV ČR. Zahraniční vztahy: Východní partnerství. *Ministerstvo zahraničních věcí. cz* [online]. [cit. 2013-07-06]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vychodni_partnerstvi/index.html

PŘÍLOHA 1

ROZHOVORY

Všechny následující rozhovory se uskutečnily v časovém úseku mezi březnem a červnem 2013. Originální záznam je u většiny z nich k dispozici na zvukovém nosiči, v češtině, angličtině a němčině. Níže se nejedná o doslovný přepis dialogů, ale utřídění získaných informací podle jednotné struktury při zachování vyjádřených myšlenek a názorů. Respondenti byli s tímto přepisem seznámeni a poskytli k němu svůj souhlas.

I. Auditor Účetního dvora EU činný v letech 2002 - 2010 v oddělení pro kontrolu prostředků Komise investovaných do rozvojové pomoci

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Kromě oddělení zaměřeného na evropské sousedství jsou na Dvoře dvě oddělení specializovaná na rozvojovou pomoc: první se zabývá státy AKT, druhé se věnuje ostatním rozvojovým zemím - tam jsem pracoval já, ale protože některé projekty a postupy jsou společné, obě oddělení poměrně úzce spolupracují. Naším úkolem byla kontrola prostředků, které Evropská komise poskytuje na projekty a programy v cílových zemích. Kontrola se provádí buďto jako kontrola výdajů, nebo jako hodnocení výkonnosti a úspěšnosti programu či projektu, tj., zda funguje a přináší výsledky či nikoli - tomu jsem se věnoval především.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

My se zaměřujeme samozřejmě na prostředky investované Komisí z rozpočtu EU a na prostředky z Evropského rozvojového fondu, který je financován z příspěvků členských států. Často se však stává, že prostředky do určité oblasti plynou jednak z EU, od členských států a od dalších aktérů dárců, jako jsou např. USA. Potom je vhodné rovněž provádět společné hodnocení výsledků. Daňové a celní výhody se poskytují v rámci dohod o volném obchodu, které byly dříve uzavírány zejména s Latinskou

Amerikou, nyní je snaha o jejich zavedení i v případě Afriky. Setkáme-li se s trestnou činností, v některých případech spolupracujeme i s úřadem OLAF.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

S Komisí při vypracovávání přípravné studie a vytýčení cílů před začátkem auditu, z něhož potom předkládáme Komisi závěrečnou zprávu. S delegacemi EU v cílových zemích - tam se teď provádějí velké změny: delegace Komise jsou přeměňovány na kontaktní delegace Evropské služby pro vnější činnost, kde spolupracují lidé z Rady, zastupitelství členských států a Komise. Při auditu nás zajímá názor občanské společnosti, takže se snažíme zkontaktovat na místě vytipované okruhy lidí podle povahy zkoumané záležitosti. V případě potřeby najímáme externí spolupracovníky - odborníky na posuzování nějaké specifické oblasti, např. po technické stránce.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Poslední dobou přechází evropská strana, narozdíl od např. Američanů, z projektového přístupu na přístup rozpočtový. Existovaly obavy, že kontrola vhodného vynakládání prostředků bude obtížnější, já si to ale nemyslím. Pořád máme přísně stanovené postupy a mechanismy, které téměř neumožňují, aby se evropských prostředků zneužívalo, už jen proto, že platby probíhají postupně a často až po dokončení daného úkolu. U projektového přístupu se stávalo někdy to, že po dokončení projektu a předání jeho výsledků, např. fungující infrastruktury, do rukou příjemcovské země, pro nedostatek zájmu vytvořená zařízení časem přestala fungovat. U rozpočtového přístupu je velmi vhodné, že při tom, jak se prostředky investují, spolurozhodují cílové země a jejich angažovanost a zájem je mnohem vyšší.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Poslední dobou se dárcovská komunita jako celek více zaměřuje na odvětvovou než rozpočtovou podporu, kdy se o plánech společně vyjednává. Přidanou hodnotou, kterou EU poskytuje, je podmiňování poskytnuté pomoci hodnotami souvisejícími s právním státem, dobrou správou věcí veřejných, transparentností. V případě Latinské Ameriky jsou zapojeny více obchodní prvky, v současnosti je snaha o uzavírání obdobných dohod i s mnoha africkými státy. Podle mých zkušeností je pomoc poskytovaná EU efektivní a dostává se opravdu k těm nejpotřebnějším z potřebných.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Myslím si, že je žádoucí, aby dárcovská komunita vzájemně více spolupracovala; je třeba pokračovat v trendu stanovování priorit (tak 2-3) pro každou cílovou zemi a na základě toho poskytovat rozpočtovou podporu, a sice se společným systémem hodnocení výsledků.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Mezi rizika patří jistě nebezpečí špatného řízení nebo nedostatečná znalost problematiky. Zahájení auditu pro konkrétní zemi předchází studium veškerých dostupných zdrojů, musíte se dopodrobna seznámit s problematikou, aby bylo možné správně formulovat klíčové otázky, na které se audit zaměří. Stálým negativem je tedy nedostatek času, který lze dané záležitosti věnovat. Na místě je potom problematická dálková logistika, protože se mnohdy financují vzdálené chudé oblasti s nedostatečnou infrastrukturou a spojením; to je slabou stránkou i u vhodně investovaných prostředků.

II. Pracovnice Evropské investiční banky v oblasti mikrokreditů

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Pracuji v divizi EIB, která má na starost mikrofinance v zemích Afriky, Karibiku a Tichomoří. Mou pracovní náplní je zejména správa investic do fondů se zaměřením na mikrofinanční instituce v Africe, které dále poskytují úvěry tamním soukromým subjektům na podnikatelský účel (půjčky ve výši 500-5000 eur).

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Do zemí AKT jsou investovány prostředky z ERF, které EIB spravuje pro Evropskou Komisi. Kromě toho EIB disponuje převážně s vlastními prostředky, které získává např. prodejem dluhopisů a dalšími operacemi na finančních trzích. Část prostředků od Evropské komise je bance svěřena v rámci Dohody z Cotonou mezi členy AKT a Evropského společenství podepsané 23. června 2000 za účelem vzájemné

spolupráce v oblasti trvale udržitelného rozvoje, zužování hranice chudoby a postupnou integraci zemí AKT do světové ekonomiky.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem

V první řadě úzce spolupracujeme s ostatními odděleními banky (tj. s právníky, oddělením hodnotícím rizika při výběru cílových zemí...), s Komisí a ERF, ale i s externími konzultanty, hlavně v rámci technické podpory. V rozvojových zemích potom se zástupci místních finančních institucí a bank. Většina fondů je registrovaná v Evropě a má svého manažera nebo administrátora.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? Proč? V čem spočívají největší překážky?

I když výsledků dosahujeme, jedná se o poměrně zdlouhavý proces, zejména v případě poskytování přímých půjček mikrofinančním institucím v Africe.. Překážkou může být odlišná mentalita, přílišná byrokracie, politická situace či místní předpisy v cílové zemi. Někdy je úrokový strop stanovený místní vládou příliš vysoký, takže zákazníci splácejí příliš vysoký úrok. Oproti tomu stojí zásady ochrany klienta, kterého je třeba řádně informovat, čemuž může stát v cestě i vysoká míra negramotnosti.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rámci rozvojové spolupráce?

Tato činnost je jednou z velmi důležitých oblastí činnosti Unie.

6. Na co by se měla podle Vás činnost Evropanů v této oblasti (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Efektivní je technická spolupráce, podávání zpráv o dopadech projektů na sociální sféru (tzv. social reporting), kdy se zjišťuje např. kolik pracovních míst bylo vytvořeno na základě jistého financování, kolik z toho obsadily ženy, mladí lidé. Je třeba podpořit malé podniky a obchod, klást důraz na udržitelný rozvoj, zaměstnanost a snižování chudoby.

7. Jaké jsou z Vašeho hlediska slabé a silné stránky činností tohoto druhu? V čem spočívá jejich největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

EIB má dobře propracovaný systém spolupráce - uzavírají se smlouvy, podávají se půlroční zprávy, provádějí se audity a kontrola na místě. Na žádost o výplatu se reaguje postupně i zpětně, takže se předchází nevhodnému využití investovaných prostředků. Pokud dostane konečný spotřebitel mikropůjčku, je to pro něj šance nastartovat např. vlastní podnikání, něco si vydělat, poslat děti do školy a tímto následně roste vzdělanost obyvatelstva, což má celospolečenský pozitivní dopad. Ekonomická aktivita je tak provázána s úrovní a kvalitou života v dané zemi.

III. Pracovnice Evropské investiční banky v oblasti grantů

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

V EIB mám na starost granty poskytované zemím Východního partnerství, momentálně připravujeme svěřenecký fond pro několik států sousedících s EU.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Máme vyhrazený rozpočet EIB na rozvojovou spolupráci, kromě toho přispívají i zainteresované členské státy EU a cílové země.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

Samozřejmě s Komisí, s odborníky na danou problematiku, členskými státy EU a cílovými zeměmi; to se týká státních subjektů i soukromých institucí.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Zatím vše probíhá podle plánu, při tvorbě fondu nevyvstávají větší problémy, snad jen čas věnovaný kontrole a s tím spojená byrokracie jsou problematičtější.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Přispívají ke stabilitě a rozvoji celého regionu.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Velmi vhodná a osvědčená je technická pomoc, je třeba pokračovat ve spolupráci v oblastech společného zájmu EU a sousedních států jako dosud, jako např. projekty zaměřené na životní prostředí či obchod.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Je-li spolupráce řádně prováděná a fungují mechanismy zpětné vazby, jde o přínos pro všechny zúčastněné. Je třeba se vyvarovat chyb v plánování a případné nepřipravenosti cílůvých zemí.

IV. Dlouholetý spolupracovník Rady Evropy

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Rada Evropy má 47 členských států, mezi které patří kromě států EU země, které se geograficky do Evropy řadí - Turecko, Moldávie, Ázerbajdžán, Gruzie, Ukrajina; např. Bělorusko má dosud status pozorovatele. Impulsem jejího vzniku byla potřeba začlenit do státních řádů evropských států dodržování lidských práv, hodnoty demokracie, spravedlnosti a sociální hodnoty. To je hlavní sférou činnosti Rady Evropy dodnes. Dále je to problematika uprchlíků, protidrogové politiky a sportu bez dopingu, boj proti diskriminaci a rasismu, ale i pomoc při přírodních a ekologických katastrofách a s tím spojená problematika životního prostředí, krizová pomoc atd. V rámci Rady se o této problematice diskutuje, monitoruje se stav v jednotlivých členských státech, navrhuje se řešení na zlepšení situace a v neposlední řadě se prostřednictvím Rozvojové banky Rady Evropy poskytují výhodné půjčky na projekty, které jsou v souladu s hodnotami, které Rada zastává.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Rada Evropy je financována z prostředků svých členských států. Rozvojová banka rovněž pracuje s prostředky, které se členské státy zaváží poskytnout na financování projektů společného zájmu. Banka se zaváže pouze ke spolupráci na projektech, které mají sociální aspekt. Banka zvyšuje svůj kapitál jednak prostřednictvím členských států, jednak může působením na finančních trzích svůj výnos zvýšit na základě bezpečných investic, např. krátkodobých půjček jiným finančním institucím.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

Rada Evropy spolupracuje se svými členskými státy mj. prostřednictvím svých hlavních orgánů: Na politické úrovni existuje spolupráce s orgány EU, především Evropskou komisí, příslušnými výbory EP a dalšími mezinárodními aktéry, jako je Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Podle povahy projektů spolufinancovaných Rozvojovou bankou poté s ostatními poskytovateli prostředků - Světovou bankou, vnitrostátními finančními institucemi či jinými státoprávními subjekty, nevládními organizacemi, které jsou do projektů zapojeny. Spolupráce na politické úrovni probíhá se všemi zainteresovanými aktéry, např. v souvislosti s arabským jarem vedla Benátská komise, jež spadá pod Radu Evropy, rozhovory o povaze demokracie a jejích složkách s představiteli severoafrických států, jako je Alžír, Maroko či Tunisko.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Komisař Rady Evropy pro lidská práva má právo kdykoli navštívit, a to i bez ohlášení, kteroukoli instituci (např. věznici) v členském státě, a to jen pro kontrolu, či má-li podezření, že se tam nedodrží základní lidská práva. Poté vypracuje zprávu, kterou předá příslušnému členskému státu; ten ji může komentovat a případně rozhodnout o tom, že si nepřeje její publikaci - to se ale dosud nikdy nestalo. Rada Evropy neměla snadnou úlohu například během konfliktů v bývalé Jugoslávii nebo při řešení vztahu Ruska a jeho bývalých republik jako je Gruzie, či Čečenska. Přesto má neustálé monitorování a činnost Komisaře i rozhovory v Radě a Parlamentním shromáždění velký význam pro nalezení smírného řešení.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Mohu hovořit spíše o tom, jak se liší Rada Evropy od klasických institucí EU. Protože prvotní impuls našeho vzniku nebyl v prvé řadě ekonomický, jako tomu bylo v případě Evropských společenství (ESUO, Euroatom), je i naše zaměření více vyhraněné a lidskoprávní problematice se věnujeme déle než EU - odpovídající problematika byla začleněna do Smluv EU relativně pozdě, mám na mysli Maastrichtskou a Lisabonskou smlouvu. V Radě Evropy rovněž vznikly dokumenty, na kterých EU zakládá svou politiku v této oblasti: Evropská sociální charta či Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Mezi naše priority v současné době patří vytváření pracovních míst, práce s uprchlíky (především migranty, kteří se do Evropy dostávají na lodích přes Středozemní moře), pomoc obětem katastrof - v této souvislosti vzrůstá důležitost tématu životního prostředí, zajištění infrastruktury a služeb pro sociálně nejslabší - sféra zdravotnictví a prevence, školství, sociálního bydlení, dále je to státní správa a v neposlední řadě soudnictví a vzdělávání právníků. Z nedávné doby pochází mnoho velmi kritických zpráv Komisaře, které se týkají různých oblastí i v zemích západní Evropy. Důležité je zaměřit se především na sociálně slabé skupiny a menšiny, jako je romská menšina v mnoha evropských zemích.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Stále více Evropanů se ocitá pod hranicí chudoby. Usilujeme o sociální spravedlnost, spravedlivější rozdělení prostředků. Velkým tématem je tzv. absorpční kapacita dané země, to znamená, nakolik je připravena efektivně zužitkovat prostředky, které získá, nakolik je její instituční struktura funkční. Rozvojová banka např. zahájila spolupráci s finančními institucemi ve Španělsku, jejichž klientelu tvoří z velké části migranti - ti by jinak jen velmi obtížně dosáhli na půjčky, které potřebují třeba k nastartování vlastního podnikání. Neusilujeme tedy prvoplánově o bankovní profit, ale o to, aby se prostředky dostaly k lidem, kteří je skutečně potřebují.

V. Pracovník Velvyslanectví ČR v jedné ze zemí východní Afriky činný v druhé polovině 90. let.

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Krátce po vstupu České republiky do OECD jsem se soustředil na země východní Afriky, byly to vlastně počátky činnosti ČR v této oblasti.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Tato činnost byla tehdy financována z rozpočtu MZV jako přímá rozpočtová položka, plus nepeněžní pomoc, např. poskytování stipendií pro africké studenty ke studiu na vysokých školách v ČR: proběhl konkurz, posuzovaly se známky a výsledky maturity.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

Spolupráce probíhala s rozvojovými agenturami, dalšími ambasádami a místními úřady. Rozvojové agentury některých zemí fungují přímo v rámci zahraniční služby, jiné pracují samostatně (např. britská Overseas Development Administration byla v roce 1997 osamostatněna a transformována na nynější DFID²⁹).

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

V případě stipendií jsme vykazovali velkou úspěšnost. Tito mladí lidé měli velmi dobré studijní výsledky a ve většině případů se z Evropy vrátili do své země, aby tam pracovali a zhodnotili získané vzdělání. V případě konkrétních projektů nebyla úspěšnost vždy nejlepší. Docházelo k rozdělení finančních prostředků mezi subjekty, které je měly realizovat. Nemalá část padne na provozní náklady u některých, zejména menších neziskových organizací. Velký problém je místní korupce a zneužívání úředního postavení pouze k vlastnímu prospěchu.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Členské státy Unie by měly spojit své síly a odchýlit se v této oblasti více od zásady subsidiarity - zastoupení EU jako celku má větší potenciál i vliv než zastoupení jednotlivých, především menších a pro místní neznámých států.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Mělo by se jednat o apolitickou činnost, dosud je často ve hře přístup na trhy. Dobré zkušenosti z nedávné doby jsou v rámci spolupráce občanské společnosti: přes internet si můžete najít někoho, komu půjčíte na naše poměry malou částku (tzv. mikrokredit), a ten vaši investici použije třeba k nastartování vlastního podnikání. Půjčky z takto organizovaného sponzoringu mají údajně vysokou návratnost. Uvádí se, že obzvláště úspěšné jsou tyto transakce, pokud půjčíte prostředky domorodým ženám.

²⁹ Department for International Development: Ministerstvo Spojeného království pro mezinárodní rozvoj.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Problémem může být jistá naivita poskytovatelů, neznalost místního prostředí a nepochopení společenského systému. Je třeba vzít v úvahu křehkou rovnováhu mezikmenových vztahů, kterou mění mj. i urbanizace, jiný způsob myšlení, jiné hodnoty místních lidí. Velké nadnárodní subjekty mají velmi účinné podnikatelské praktiky zaměřené striktně na co nejvyšší zisk v co nejkratší době, oproti nim stojí slabá státní struktura. Vím o případu, kdy byly poskytnuty prostředky na stavbu vodovodu v suchem postižené oblasti. Než byla stavba dokončena, mnoho pozemků kolem vodovodu najednou patřilo prezidentovým příbuzným a začaly se na nich pěstovat květiny pro export do Evropy.

VI. Švédský diplomat činný v minulosti pro agenturu SIDA (Svedish International Development Agency)

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Nejprve jsem pracoval dlouhá léta v Brazílii, v devadesátých letech potom v Mozambiku - o tom budeme hovořit. Prvním úkolem v Mozabiku byla elektrifikace země po občanské válce a zajištění bezpečnosti po guerilové válce podporované z Jižní Afriky, odstranění min a podobně. Při tom jsem se setkal s místními vojenskými veliteli. První demokratické volby proběhly v roce 1994. Byl jsem také zapojen do vytváření důlního zákona: organizoval jsem semináře pro místní aktéry podílející se na tvorbě tohoto zákona. Naším dalším projektem byly školy ve městě Maputo - byly postaveny budovy. Pomáhali jsme vybudovat továrnu, která měla být určena především pro vývoz vláknin atd.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Vše bylo financováno z prostředků agentury SIDA. Kromě projektové podpory poskytovala i studijní stipendia. Spolupracovali jsme však s Centrální bankou Mosambiku, která dostávala prostředky od více než 200 dárců: nevládních organizací, vládních agentur a dalších.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

Spolupracoval jsem s mozambickou vládou, místními orgány, obyvateli, dalšími úředníky agentury SIDA, s nevládními organizacemi, které mají blíž k místní kmenové společnosti a mají na ni větší vliv, s orgány ostatních severských zemí - s Dány, Nory, Finy - mají v těchto záležitostech podobný přístup.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Úspěchem bylo například, když jsme ve spolupráci se švédskými agronomy vypracovali obecný plán, které plodiny je nejvhodnější pěstovat v každé určité části země - na tom se dodneška staví. U ostatních dříve zmiňovaných projektů si nejsem jistý jejich životností - v těchto zemích věci někdy prostě mizí neznámo kam...

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

O tom konkrétně toho příliš nevím. Pozitivem agentury SIDA, jejíhož ředitel jmenuje naše vláda, je to, že její činnost je na rozdíl od ambasad na státě nezávislá, říká se o ní, že je altruistickým nástrojem zahraniční politiky.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Důležitá je správná koordinace, věřím i ve velký význam vzdělávání. Je třeba usilovat o to, aby o své zemi rozhodovali její obyvatelé, nikoli někdo ze Severu.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Největším zlem je korupce, mizení prostředků, egoismus a mentalita typu „nejprve výhody pro mě a mou rodinu a přátele“, jistý elitismus a kultura „službiček na oplátku“. Problémem je nedostatečná koordinace mezi dárci i nedostatečné vědomí vlastního politického vlivu ze strany aktérů spolupráce. K tomu se může přidat kritičnost místních k zahraniční pomoci, nedůvěra a obavy z nekolonialismu. I když toto nebezpečí samozřejmě existuje, je pravdou, že prostřednictvím industrializace, modernizace a obchodu se vytváří střední třída.

VII. Externí spolupracovnice nevládní organizace Člověk v tísni

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Zajímám se o problematiku rozvojové pomoci obecně, tedy touto myšlenkou a formami jejího provádění, např. snižování chudoby, podpora lidských práv, migrace v důsledku klimatických změn... Konkrétně pracuji pro program Varianty, v jehož rámci na tuto problematiku upozorňujeme a zvyšujeme citlivost české společnosti vůči ní mezi pedagogy základních a středních škol (samozřejmě i jejich žáky, ale snažíme se oslovit v první řadě učitele) a vysokoškolskými studenty, především posluchači pedagogických fakult - budoucími učiteli. Věnujeme se tedy osvětové činnosti, pořádáme besedy, školení, semináře, poskytujeme i metodickou podporu při plnění konkrétních cílů rámcových výukových plánů podle přání škol.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Prostředky nevládní organizace pocházejí v první řadě z grantů, které získává od ministerstev (MŠMT, MZV...) i přímo z Evropské unie, plus případné sponzorské dary, nejen ve finanční podobě. Vzdělávací činnosti financují i školy, které o ně žádají, ze svých rozpočtů.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

Při vytváření programů a přípravě projektů spolupracujeme se školami, pedagogy, jinými nevládními organizacemi. Je třeba se touto problematikou zabývat, hovořit o ní a upozorňovat.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Myslím, že úspěšnější než jednorázové semináře jsou dlouhodobější programy, organizujeme např. tříleté programy, kdy jsme se školou v kontaktu po celé toto období, a můžeme tak sledovat dosažený pokrok, probíhá více akcí, seminářů atd.. Stejně tak je lepší oslovit celý profesorský sbor než jen skupinu nadšenců, která se sice sama přihlásí, ale jejich entuziasmus se potom rozpustí v celkovém klimatu ve škole. Hodně záleží na ředitelích, mají-li opravu zájem o změnu, nebo si jen „odškrtnou“ položku jako splněnou.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Financování EU je důležité, problém vidím v tom, že se mnohdy snažíme za každou cenu přizpůsobit požadavkům, které Unie formuluje, a nereagujeme tak na

skutečnou poptávku u nás. Rovněž evropskou koncepci „exportu demokracie“ považuji za problematickou, nevím, zda vždy skutečně odpovídá místním potřebám.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Dříve jsem byla více přesvědčená o důležitosti vzdělání, a i když o ní nepochybuji, v současné době se přikláním spíše k tomu, že v první řadě je třeba zajistit, aby obyvatelé chudých zemí měli k dispozici dostatek potravin a vody. Pokud jde o vzdělávání, je často nejisté, které znalosti a dovednosti je vlastně žádoucí předávat. Jsem přesvědčená o užitečnosti projektů, během nichž se v cílové zemi na základě bilaterální dohody něco vybuduje, např. studně, a ta se potom předá místním k užívání. Naopak za neefektivní považuji „hurá akce“, když někdo např. pod vlivem zážitků z cesty do Afriky zorganizuje jednorázově sbírku, pozve Afričany sem, aniž by s něco vytvořilo. Také adopce na dálku není ideální, vím o případech, kdy je příčinou žárlivosti mezi dětmi, které mají sponzora, a které nemají...to už je lepší sponzorovat např. celou školu. Rovněž dopouštění dluhů nebo alespoň úroků nejvíce zadluženým zemím je pozitivní.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Velké negativum je novodobý kolonialismus, kdy se za poskytováním něčeho pozitivního skrývají vlastní zájmy...V případě humanitární pomoci je to jednodušší, tam se jedná o krátkodobé úsilí s jasnými cíli, v oblasti rozvojové pomoci je to obtížnější, nepřehlednější, jedná se o větší finanční obnosy od různých dárců a o to více je zde zapotřebí fungující systém, který ale příliš nevíme, jak nastavit. K tomu se připojují klimatické problémy, migrační toky, vliv nových ekonomik, jako je Čína, která nyní masivně investuje do Afriky a v oblastech, kde není vůle USA či EU, se ochotně ujme kormidla, mimo veškeré známé a zavedené mechanismy. K přínosům patří i pozitivní vliv, který mohou mít kultury cílových zemí na tu naši, evropskou. Často je součástí jejich každodenního života duchovní rozměr, který jim pomáhá přestát obtíže, které by Evropan nepřekonal. Mám na mysli různé šamanské praktiky, rituály, ale třeba i asijské masáže a ozdravné postupy, kterými se necháváme tak rádi inspirovat.

VIII. Ředitel a zakladatel občanského sdružení Centrum Dialog se sídlem v Praze

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Hlavní oblastí našeho zájmu jsou africké státy, především Guinea, Keňa a Benin. Organizujeme v první řadě program adopce na dálku, kdy lidé přispívají na školné pro děti z afrických rodin, které by si jinak vzdělání nemohly dovolit. Kromě toho se věnujeme informačním a osvětovým kampaním v Čechách i v Africe. Asi 1500 dětí zajišťujeme finančně docházku do základní a střední školy prvoplánově, už se vyskytly i případy, kdy dobří žáci pokračovali na univerzitu. Naše sdružení bylo založeno v roce 1998 členy mezinárodního Humanistického hnutí, které sdružuje kromě lidí z EU všechny podobného smýšlení, ať jsou odkudkoli, máme příznivce po celém světě.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Projekt funguje především na základě financování od adoptivních rodičů; většina prostředků odchází do Afriky (75%), menší část je určena na provoz sdružení. Někdy se podaří získat sponzorský dar od firem, nedávno jsme získali např. 100 tisíc od nadace jednoho mobilního operátora, možnosti jsou i u MZV. Díky tomu, že naše financování pochází zejména ze soukromých zdrojů, máme větší možnost nezávislosti a nemusíme se příliš koordinovat se státními zájmy...

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

V Čechách spolupracujeme s ostatními neziskovými organizacemi, mj. v rámci platformy FORS, v Africe s našimi koordinátory, což jsou nejčastěji ministerští úředníci, lékaři a studenti. Samozřejmě s provozovateli škol a učiteli. Když jsme v roce 1999 začínali, bylo naším původním záměrem oslovit na tamní univerzitě africké studenty se zájmem o změnu své země k lepšímu, a teprve v roce 2002 jsem byli požádáni o pomoc s financováním vyučování v místních školách.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Náš vzdělávací program pro děti z chudých a neúplných rodin je každopádně úspěšný. S místními školami máme navíc i dohodu, že určité množství dětí, pro které se nepodařilo sehnat peníze a jsou např. velmi nadané, absolvuje vyučování zdarma.

Adoptivní rodiče dostávají dvakrát do roka vysvědčení, dopisy a obrázky, které jim děti připravily, a na internetu mohou sledovat i fotografie svých adoptivních dětí; když někdo ze sdružení letí do Afriky a má kapacitu, vozíme i malé dárečky, se kterými pak děti fotíme. Některé školy, které vznikaly později, jsme rovněž pomáhali zakládat (celkem 5 škol), a sice v oblastech, kde se to jevílo jako smysluplné. Jedním z našich největších úspěchů je škola Mahátmy Gándhího v guinejské Konakry, kterou jsem pomáhali zakládat a jejíž žáky tvoří asi ¼ „našich dětí“. Škola si získala výbornou pověst a poptávka po místech pro žáky jich převyšuje možnosti nabídky. V cílových zemích jsou velké nedostatky v infrastruktuře, což je vidět např. na velkém počtu dětí ve třídách.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Víme o možnosti získat fondy z evropských zdrojů, konkrétně od Evropské komise, ale dosud se nám to nepodařilo. Zním ale případy neziskových organizací, které z evropských zdrojů již úspěšně čerpají.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Je třeba posílit občanskou společnost jak v Africe, tak v Evropě. Mnoho lidí nesouhlasí s některými jevy, jako je xenofobie, rasismus atd., ale netroufají ozvat se, něco s tím udělat. Je třeba si v těchto věcech víc věřit, nenechat se odradit. Osvědčila se nám práce zaměřená na vzdělávání a osvětovou činnost, je třeba zapojit místní aktéry a motivovat k aktivitě a spolupráci, nelze někomu něco předepisovat nebo blahosklonně „pomáhat“, to bychom se daleko nedostali. Nepřicházíme spolupracovat jako neokolonialisté, i když Evropané mají zakořeněný pocit, že naše civilizace je vyspělejší a naše kultura „lepší“. Je nutné otevřít se dialogu a spolupráci; existuje toho tolik, co se můžeme přiučit od našich afrických protějšků, mj. kulturní prvky. V důsledku současné krize Západu bude možná časem třeba celou koncepci rozvojové spolupráce přehodnotit a přejít ke spolupráci jiné povahy.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Za slabou stránku činností tohoto typu uvést kontinuitu - počáteční impulz a nadšení se záhy vytratí a při každodenním úsilí se jen obtížně udržuje. Důležité je povzbudit v lidech přesvědčení, že v těchto zemích bohatých na suroviny lze dobře žít, že není nutné, aby místní obyvatelé trpěli bídou, ať už v důsledku neokolonialistických postupů, korupce, klientelismu, roztržek mezi etniky či občanské války. Utrpení je zbytečné, ale nebude odstraněno, dokud neproběhne zároveň hluboká změna ve smýšlení jednotlivce i na úrovni společnosti. Společenská paradigma existují proto, že je máme zvnitřněna my, jednotlivci.

IX. Pracovník dánské nevládní organizace Ibis činný v Mosambiku v letech 1997 - 2005

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

Pracoval jsem v Mosambiku pro nevládní organizaci, mým úkolem byla podpora správy a administrativní činnosti a vedení státní školy, která se zaměřuje na užité umění (keramický design, technické umění, textilní výrobky aj.). Kromě této specializace se vyučovaly samozřejmě i běžné předměty. Chodili sem žáci ve věku 14-18 let; zaměstnanci školy byli z řad místního obyvatelstva. Po dokončení této činnosti jsem měl na starost i jiné vládní projekty: budování sítě škol a vzdělávání učitelů.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Ze státních prostředků místní vlády, příspěvku naší organizace a dánské vlády; platy učitelů byly hrazeny z mozambického státního rozpočtu. Víím, že v této oblasti financoval rovněž Nordic Development Fund a Světová banka.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

Spolupráce probíhala mezi státními místními subjekty, zejména v oblasti vzdělávacích programů. Byli jsem v kontaktu i s jednou anglickou neziskovou organizací, s učiteli, kteří přišli z Portugalska, činná v této oblasti byla také organizace American Peace Corps, ta však měla nevýhodu jazykové bariéry.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Vím, že mnoho žáků školy založilo později v Mozambiku soukromé podniky. Cíle uplatnit je ve výrobních odvětvích nebylo tak úplně dosaženo, protože tovární výroba byla tehdy minimální. Takže změny ve společnosti, jak původně mozambická vláda zamýšlela, nebylo výrazněji dosaženo. Větší úspěšnost mělo zřizování kontrolních systémů, pokud jde o vládní financování, a snaha naučit místní těmito postupy pracovat. Škola dosud funguje, i poté, co naše nezisková organizace tam dokončila svou činnost.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Naše nezisková organizace získává v současné době mj. prostředky na granty od Evropské komise na vzdělávací programy; od doby mého působení byl jako nejdůležitější zahraniční měna dolar nahrazen eurem, což přispívá k lepší viditelnosti evropského financování.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

V této zemi je polovina obyvatel mladší 15 let, takže existuje velká potřeba základního vzdělání, což je často fyzicky obtížné, učitelé nebývají dostatečně připraveni, tady je třeba zvýšit úroveň. Velký význam má posilování demokracie a práv žen, základní práva a svobody je třeba prohloubit, i když nutno říci, že svoboda slova a sdělovacích prostředků zde má celkem dobrou tradici - kritický tisk. Místní demokracie patří k těm lépe fungujícím, samozřejmě ve velkých městech je příznivější prostředí. V tom je důležitá úloha nevládních organizací, které mají blíže k občanské společnosti. Dále myslím, že je nutné dosáhnout toho, aby měli místní obyvatelé práva k vlastní půdě.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Z některých relativně dobře fungujících rozvojových zemí se postupem času stává „miláček dárcovských zemí“, a to včetně EU, protože tu existuje jistá návratnost. problémem je s tím spojená korupce, popř. neinformovanost dárců v této souvislosti. Dále samozřejmě nezodpovědnost, sledování vlastních zájmů na úkor celku ze strany místních, což je často bohužel vnímáno jako normální, ale to i v evropských státech. Dříve existovala více upřímná snaha pomoci těm nejchudším z nejchudších, pokryt

základní potřeby a zajistit základní veřejné služby. Dnes je podle mého názoru spolupráce vnímána více jako odvětví „business“, a do zemí s velkým hospodářským růstem často přicházejí lidé z rozvinutějšího světa, kteří konkurují v zaměstnanosti místnímu obyvatelstvu, které není tak dobře připraveno.

X. Zaměstnankyně lucemburské nemocnice INCCI, účastnice nedávných misí nemocnice do Laosu a Mongolska

1. Jaká geografická oblast je předmětem vašeho zájmu a činnosti? Na co se konkrétně zaměřujete a jakým způsobem, popř. na jakou cílovou skupinu?

V minulých letech jsem byla členkou mise naší nemocnice v Laosu a Mongolsku. Pracuji jako technik při operacích srdce. Naše skupina vyjíždí do partnerských nemocnic těchto zemí a provádíme mj. operace, které jsou pro místní lékaře příliš obtížné, soustředíme se na nejakutnější případy, zejména dětí a mládeže, a to na případy s dobrou prognózou; na efektivitě záleží. Často se jedná o operace srdečních chlopní. Já spolupracuji s místními techniky a snažím se je naučit všechno, co umím, stejně tak jako naši chirurgové operují za asistence místních operatérů, kteří se od nich učí.

2. Z jakých prostředků je tato činnost financována? Existuje v této oblasti kromě přímého financování také nepřímá podpora (např. daňové úlevy či jiné výhody)?

Na tyto akce přispívají zejména neziskové organizace, na jejichž podnět byla tato činnost vlastně zahájena, a ty dostávají i státní dotace. Objem příslušných financí se však poslední dobou snižuje, možná částečně i proto, že partnerské nemocnice jsou stále více soběstačné.

3. S jakými subjekty nejčastěji spolupracujete a jakým způsobem?

Spolupracujeme s místními neziskovými organizacemi: mise do Laosu organizuje běžně organizace ADS (Aide de Developmenet de la Santé), státní nezisková organizace Lux Development se zaměřuje na Mongolsko, dále samozřejmě s našimi partnerskými nemocnicemi v cílových zemích a s místními aktéry, především zdravotnickým personálem.

4. Dosahujete obvykle výsledků, o které usilujete? V čem spočívají největší překážky?

Inventura místní techniky proběhla úspěšně, stejně jako doplnění vybavení potřebnými přístroji. Operace, kterých je třeba stihnout v několika dnech poměrně dost,

jsou rovněž úspěšné. Problematická je v těchto zemích prevence, která by mohla některým případům nemoci zabránit, ale životní podmínky to bohužel neumožňují, např. mnoho chlopenních vad zaviňuje revmatická horečka, čemuž by se dalo vhodnou léčbou včas zabránit. Naopak, některé civilizační choroby, které sužují evropskou populaci, se těchto zemí téměř netýkají. Motivace personálu rovněž hraje významnou roli, více motivovaní byli podle mne spíše mongolští spolupracovníci, v Laosu možná buddhistické náboženství přispívá k tomu, že situace je snáze přijímána, taková, jaká právě je.

5. Jaký je Váš názor na úlohu EU, jejích institucí a financí v rozvojové spolupráci?

Necítím se kompetentní k zodpovězení otázky, jen uvedu, že v Laosu „naši nemocnici“ navštívil oficiálně lucemburský ministerský předseda Jean Claude Junker.

6. Na co by se měla činnost Evropanů (více) zaměřit? Které formy pomoci a spolupráce považujete za nejvíce a naopak nejméně efektivní, které za nejdůležitější?

Osvědčila se nám jednak naše aktivní pomoc, jednak školení místního personálu; několik spolupracovníků z Mongolska již navštívilo i naši nemocnici v Lucemburku v rámci odborné stáže. Chceme tímto směrem pokračovat.

7. Co považujete za slabé a silné stránky činnosti tohoto druhu? V čem spočívá její největší přínos, jaká rizika či negativa jsou s ní případně spojena?

Přínosem je jistě lepší zdraví i kvalita života místních obyvatel, člověk má z této práce dobrý pocit. Důležité je zapojit spolupracovníky z partnerských zemí tak, aby se cítili dobře a nevznikal dojem nadřazenosti Evropanů. Velmi citlivou záležitostí jsou kulturní odlišnosti a mentalita: zatímco u nás není neobvyklé, že ve stresové situaci lékař zvýší hlas vůči svému kolegovi, v Laosu je s tímto jednáním spojena ztráta důstojnosti, a místní personál takové chování nese velmi špatně, což může narušit celkovou atmosféru spolupráce.

PŘÍLOHA 2

ABECEDNÍ SEZNAM STÁTŮ AKT³⁰

Angola
Antigua a Barbuda
Belize
Kapverdy
Komory
Bahamy
Barbados
Benin
Botswana
Burkina Faso
Burundi
Kamerun
Středoafriická republika
Čad
Kongo
Demokratická republika Kongo
Cookovy ostrovy
Pobřeží slonoviny
Kuba
Džibutsko
Dominika
Dominikánská republika
Eritrea
Etiopie
Fidži
Gabon
Gambie
Ghana
Grenada
Guinejská republika
Guinea-Bissau
Rovníková Guinea
Guyana
Haiti
Jamajka
Keňa
Kiribati
Lesotho
Libérie

³⁰ <http://www.acp.int/content/secretariat-acp>

Madagaskar
Malawi
Mali
Marshallovy ostrovy
Mauritánie
Mauricius
Mikronésie
Mosambik
Namibie
Nauru
Niger
Nigérie
Niue
Palau
Papua Nová Guinea
Rwanda
Svatý Kryštof a Nevis
Svatá Lucie
Svatý Vincenc a Grenadiny
Šalamounovy ostrovy
Samoa
Svatý Tomáš a Princův ostrov
Senegal
Seychely
Sierra Leone
Somálsko
Jihoafrická republika
Súdán
Surinam
Svazijsko
Tanzanie
Východní Timor
Togo
Tonga
Trinidad a Tobago
Tuvalu
Uganda
Vanuatu
Zambie
Zimbabwe

PŘÍLOHA 3

ZÁMOŘSKÉ ZEMĚ A ÚZEMÍ,

na něž se vztahuje část čtvrtá Smlouvy

Francouzská západní Afrika, která zahrnuje: Senegal, Súdán, Guineu, Pobřeží slonoviny, Dahome, Mauretánii, Nigérii a Horní Voltu,

Francouzská rovníková Afrika, která zahrnuje: Střední Kongo, Ubangi-Šari, Čad a Gabun,

Saint-Pierre a Miquelon, Komory, Madagaskar a závislá území, Francouzské Somálsko, Nová Kaledonie a závislá území, Francouzské državy v Oceánii, Jižní a antarktické země,

Autonomní republika Togo,

poručenské území v Kamerunu spravované Francií,

Belgické Kongo a Ruanda-Urundi,

Somálsko v poručenské správě Itálie,

Nizozemská Nová Guinea.

(PŘÍLOHA IV ŘÍMSKÉ SMLOUVY)

PŘÍLOHA 4

Stávající členové platformy FoRS:

1. ADRA, o.s. – <http://www.adra.cz/>
2. ARS – Asociace pro rozvojovou spolupráci, o. s. - <http://www.arsczech.org/>
3. Člověk v tísni, o. p. s. – <http://www.clovekvtisni.cz/>
4. Development Worldwide, o.s. – <http://dww.euweb.cz/>
5. Dialog, o.s. – <http://www.humanisti.cz/>
6. EDUCON, o.s. – <http://www.educon.cz/>
7. Ekumenická akademie Praha, o.s. – <http://www.ecn.cz/eapraha/>
8. Humanistické centrum Narovinu, o.s. – <http://www.adopceafrika.cz/>
9. INEX - Sdružení dobrovolných aktivit, o.s. – <http://www.inexsda.cz/>
10. Jeden svět, o.p.s. – <http://www.zde.fairtrade.cz>
11. Klub hurá kamarád, o.s. – <http://www.khk.cz/>
12. Likvidace Lepry, o.s. – <http://www.fors.cz/likvidace-lepry.htm>
13. Sdružení Česká katolická charita – <http://www.charita.cz/>
14. SOZE – Sdružení občanů zabývajících se emigranty, o. s. <http://soze.hyperlink.cz/>
15. TODERO – Sdružení pro rozvojovou pomoc, o. s. – <http://www.volny.cz/todero/>
16. Volonté Czech, o.p.s. – http://www.polytechna.cz/volonte_obecne_info.html
17. Vysokoškolští humanisté, o.s. - <http://www.novyhumanismus.cz>